

Svenska
Fyrsällskapet
www.fyr.org

Blänket

2013:3 Årg 17

inkl. HÖSTPROGRAM 2013

Adress:

Svenska Fyrsällskapet
c/o Esbjörn Hillberg
Donsö backe 16
430 82 Donsö
Tel. 031-97 21 48
Fax 031-97 06 23
e-post:
esbjorn@hillberg.com
Hemsida:
www.fyr.org

Redaktör:

Maria Elsby
Terrassvägen 3 Stockevik
451 78 Fiskebäckskil
Tel. 0523-221 39
e-post:
maria.elsby@telia.com

Nästa manusstopp:
15 september 2013
Avisera gärna tidigare
ISSN 1404-3262

Omslagsbild:

Navens fyr i Vänern
Foto: Hans Heiwall

Svenska
Fyrsällskapet
www.fyr.org

Blänket

2013:3

Informationsskrift
för medlemmar i
Svenska Fyrsällskapet.

*Författarna är själva
ansvariga för artiklarnas
innehåll och bilder.*

Plusgiro: 1968 420-8
Bank: Nordea Bank Sweden
IBAN: SE92 9500 0099 6042 1968 4208
Bic/Swift-code: NDEASESS
Organisations nr: 802439-0216

Innehåll

Ordförandens sektor	4
<i>Esbjörn Hillberg</i>	
Redaktörens ruta	5
<i>Maria Elsby</i>	
Program hösten 2013	6
Den Internationella Fyrdagen/helgen 2013 firas lördag 17 och söndag 18 augusti	9
<i>Esbjörn Hillberg</i>	
Han hette Ivar	10
<i>Ivar Englund & Barbro Jacobsson</i>	
Om konsten att bygga fyrmodeller	20
<i>Hans Kingstad</i>	
Fyr- och sålsafari på gotländska Storsudret	23
<i>Ola Sollerman</i>	
Tillsyn och underhåll av fyrrar, bojar och prickar i norra Bohuslän under förra seklet ...	24
<i>Vilgot Andersson</i>	
Notiser	29
<i>Bertil Östling & Redaktören</i>	
Öppet hus på Hällö 4 maj	30
<i>Esbjörn Hillberg</i>	
Donsö hamnfyr på plats	31
<i>Esbjörn Hillberg</i>	
Förening vill rädda Morups Tånge	32
<i>Göte Johansson</i>	
Cape Hatteras på the Outer Banks - Fyren på flykt undan vågorna	34
<i>Mats Carlsson Lénart</i>	
Vem är Svenska Fyrsällskapets nye webmaster?	37
<i>Arne Svensson</i>	
Efterlysningar	37, 48
<i>Dan Thunman & Redaktören</i>	
Äntligen är Webbkamera-projektet på Holmögadd i hamn	38
<i>Anders Peter Wincent</i>	
Säterholmens fyr i Vänern	40
<i>Bo Malmberg</i>	
Fyrbesökslogg	41
<i>Marie Tilosius</i>	
Engelska Fyrsällskapets 25 års födelsedag	42
<i>Esbjörn Hillberg</i>	
Tidkulan i Göteborg - Navigation - Astronomi - Tidmätning	44
<i>Göran Sernbo</i>	
Fyrnytt	47
<i>Leif Elsby</i>	
Klubbmärken, tröjor m.m.	48
Hur blir jag medlem i Svenska Fyrsällskapet?	49
Hur gör man för att få en artikel/notis publicerad i Blänket?	49
Svenska Fyrsällskapet; styrelse och kommittéer	50
Medlemsavgifter verksamhetsåret 2013	51

Ordförändens sektor

Vilka positiva aktiviteter det är på många fyrplatser i vårt land. Jag skall nu försöka redovisa vad jag vet. På Germandö utanför Luleå rustar föreningen allmogebåtar upp hela fyrplatsen. På Ratan Södra håller gänget på med ett enormt stort jobb nämligen att återställa den gamla fyren från 1874. På Holmögadd har man byggt en mycket stor VIPP-fyr och utrustat fyrplatsen med en webkamera så att man kan se allt. Agö rustas upp av sin nya ägarefamilj. På Söderarm arrangeras specialkvällar med uppträdande.

Landsort är fantastiskt vackert nyrenoverad och olika planer finns för aktiviteter där. Sandhammaren går från klarhet till klarhet och många aktiva människor är engagerade. Vid Kullens fyr har en 6 m hög papegojfyrt byggts, en modell av platsens första fyr. Det nystartade Morups Tänge Fyrsällskap växer snabbt, kommer med nya idéer och har stort stöd av bl.a. kommunen. Förhoppningsvis invigs under året ett fyrmuseum på Pater Noster. Fyrföreningen Snurran på Bohus Malmön firar sin 10-åriga födelsedag 28 juli. Besöksvärda Hållö har fått ett fantastiskt fyrmuseum och även ett naturrum.

Det händer tyvärr också mindre positiva saker och exempel på sådana är. Högbonden sköts sannolikt för sista året av Kajsa och Owe som kommer att bli mycket saknande. De som har drivit en uppskattad uthyrningsverksamhet på Utklippan kommer att sluta då det inte lönar sig p.g.a. Statens Fastighetsverks höga hyra. Detsamma hände tyvärr för några år sedan med Pater Noster där sedan SFV fick reducera hyran med 50% när de bytte entreprenör. Dessa fyrplatser är synnerligen väderutsatta och svåra att reguljärt komma ut till, vilket minskar intäkterna för de som sköter uthyrningsverksamheten. Nidingens Vänner har en ny styrelse och försöker nu via kommunen engagera SFV då de 2 gamla fyrarna, statliga byggnadsminnen, är riskabla att besöka och i stort behov av underhåll. På Ursholmen skulle Naturvårdsverket rusta upp alla fyrbostäder och börja använda dem för korttidsuthyrning nu när de sagt upp tidigare hyresgäster vilka även har flyttat. Men NV har inte påbörjat någon upprustning och nu börjar säsongen! Kanske allt kommer att vara obemannat vilket vore mycket olyckligt för då är chansen stor att mycket förstörs av tillfälliga besökare. Inget har heller beslutats vad som skall göras med fyrmuseet på Ursholmen. Något kommer även att hända med fyrplatsbostäderna och kanske marken och fyrarna på Björn, Huvudskär och Hanö då det mesta där ägs av Fortverket som successivt skall avyttra sina fastigheter.

Så det finns både positiva och negativa sidor men allt fler fyrar är öppna och visas under hela sommaren för besökande vilket är synnerligen positivt. Sjöfartsverket har för närvarande visningsavtal med lokala personer/föreningar/myndigheter för följande fyrar: *Örskär, Gotska Sandön, Hoburg, Ölands Norra Udde, Ölands Södra Udde, Sandhammaren, Kullen, Vinga och Hållö*. Dessutom kanske ett visningsavtal upprättas för *Landsort*. De som har visningsrätten betalar en årlig avgift till SjöV (i viss mån beroende av besöksunderlaget) som rustar upp fyren säkerhetsmässigt för besökande.

När vi ändå pratar om olika fyrplatser kanske jag skall passa på och nämna att du kan hyra och bo på följande fyrplatser: *Bjuröklubb, Stora Fjäderägg, Bergudden, Högbon-*

den, Storjungfrun, Örskär, Djursten, Söderarm, Svenska Högarna, Landsort, Femörehuvud, Häradskår, Gotska Sandön, Stora Karlsö, Segerstad, Garpen, Hanö, Smygehuk, Hallands Väderö (man skall vara medlem i Sv. kyrkan), Nidingen, Vinga (man skall vara medlem i Winga Vänner), Pater Noster, Hällö och Djurö. Om du har varit medlem i Svenska Fyrsällskapet i minst 2 år kan du dessutom hyra SjöVs fritidsbostäder på: Färö, Hoburg, Sandhammaren, Kullen, Hällö och Hjortens Udde.

Vi räknar slutligen med att drygt 70 fyrary inkluderade de flesta nämnda ovan kommer att vara öppna under den internationella Fyrdagen/-helgen 17-18 augusti. En majoritet ägs av SjöV men vissa ägs av SFV, NV, kommuner, föreningar och privatpersoner. Så jag hoppas att vi alla får en härlig fyrsommar.

Esbjörn Hillberg

Redaktörens ruta

Sommaren närmar sig sitt slut och därmed den Internationella Fyrdagen. Förhoppningsvis utnyttjar många årets unika tillfälle att besöka någon fyr.

Detta Blänket innehåller som vanligt artiklar både från svunna tider och aktualiteter. Du kan följa Ivar Englunds intressanta och varmhjärtade berättelse om hans fyrliv, som bl.a. visar på vad flera äldre i fyrvaktarkåren påpekat, nämligen den tjänstgöring på verkstäder och depåer långt bort från det inrutade men ändå fria livet på fyrary, som de mer eller mindre tvingades till i slutet av sina karriärer. Man kan förstå att det för många kändes förnedrande att "sitta och sortera skruv" när man tidigare haft en ansvarsfull befattning.

Hans Kingstad ger dig tips inför vinterhalvåret, d.v.s. att bygga fyrmodeller.

Kanske kan det vara uppfriskande nu så här i sommarvärmen att läsa om hur Anders och Peter Wincent tog sig fram över isarna ut till Holmögdadd i vintras.

Om hur det slitsamma arbetet med underhåll av fyrary, bojar och prickar förr gick till berättar Vilgot Andersson.

Mats Carlsson Lénart ger dig en inblick i varför fyren Cape Hatteras flyttades och hur det gick till.

På Donsö har man fått en ny fyr och så har det bildats ett nytt fyrsällskap som skall arbeta för bevarandet av Morups Tånge. Bo Malmberg vill gärna ha råd för återställandet av Säterholmens fyr i Väneren.

Ganska få av Fyrsällskapets medlemmar har möjlighet att höra fyrföredragen som hålls på ett fåtal orter. Göran Sernbos artikel om Tidkulan är därför ett försök att sprida föredragsinnehåll till alla. Uppskattas det så kan det bli fler tillfällen.

Kom ihåg att Blänket är vad Ni gör det till med era artikelbidrag. Hör av er om ni har artikel- eller notisförslag eller något annat av intresse för medlemmarna att publicera.

Jag vill avsluta med att tacka min man Leif för att han arbetat så mycket med Blänket medan jag varit sjuk. Utan hans hjälp hade du inte haft detta numret i din hand.

Maria Elsby

Program hösten 2013

28 augusti Göteborg

Utflykt Fyrrar i Göteborgs skärgård

Packhuskajen 11, Ångaren Bohuslän kl 18.30-21.30, onsdag 28 augusti vid Casino Cosmopol, GPS-koordinater N57° 42,4', E11° 57,5'

Vi tar en tur med Ångaren Bohuslän som går genom hamnen, förbi Nya Älvsborgs fästning, mot Hjuvik och Kalvsund i norra skärgården. Vidare innanför Öckerö och Hönö ut på Vinga Sand mot södra skärgården, "Snobbrännan" mellan Styrso och Brännö, förbi Saltholmen och Långe-drag och åter via Göta älv tillbaka till Packhuskajen.

Det är möjligt att under resan gå ner och se om det är "fyr" i ångmaskinen. Vi har med oss ett sjökort och så försöker vi gemensamt bestämma alla fyrrar/fyrljus vi ser.

Ingen anmälan. Café finns ombord. Det är en ordinarie tur med Bohuslän.

Pris: Resan, som kostar 200 kr, beställs genom www.ticnet.se eller per tel 0771-707070 för avhämtning eller skickas per post. Restbiljett kan i mån av plats säljas vid landgången före avgång. Om du är medlem i "Sällskapet Ångbåten" har du rabatt enligt föreningens regler.

Vid ev frågor kontakta Kurt Toresson, telefon 0303-93941.

För mer info om resan se ångarens hemsida www.steamboat.se

31 augusti Skåne

Utflykt Nationalparken och fyren Stenshuvud

Samling vid Naturummet på Stenshuvud kl. 10.00, lördag den 31 augusti

Vi besöker nationalparken Stenshuvud. Naturvårdsguider kommer att berätta om nationalparken och dess flora och fauna. Därefter går vi en tidvis ganska svårgången stenbestrodd stig bort till den lilla fyren på Stenshuvuds östsida. Fyren ägs numera av Länsstyrelsen.

Anmälan senast den 19 augusti till Berny Perzon, tel. 0411-44313 eller mail.berny.perzon@gmail.com

1 september Göteborg

Utflykt till Tistlarnas fyrplats

Saltholmens båtterminal kl 09.50 åter vid Saltholmen c:a 16, söndag den 1 september

Vi åker med båt c:a 50 min ut till Tistlarna söder om Göteborg. Tistlarnas fyr tändes 1905 och var en av de sista stora bemannade kustfyrrarna som byggdes. Vi blir guidade runt av **Ingvar och Anita Helldner**, en av de sista fyrvaktarfamiljerna som tjänstgjorde på Tistlarna, innan fyren avbemannades 1967.

Vi stannar 4 tim på Tistlarna så att man riktigt hinner utforska ön, ta ett bad och bara njuta av utsikten. Under denna tid finns det inget väderskydd, då båten lämnar ön. Ha med er kläder beroende på väder. Ta med egen matsäck även dryck. Obs! Var beredd på att vinden kan göra att båten lägger till vid berget.

Anmälan som är bindande gör du till Ann Holmdahl tel 0304-39580 eller [mail.ann.holmdahl@telia.com](mailto:ann.holmdahl@telia.com).

Pris: 280 kr per person insättes på Fyrsällskapets postgirokonto 1968420-8 senast 20 augusti. Glöm inte att ange namn, medlemsnummer och "Tistlarna" på inbetalningen.

Först till kvarn gäller!!

11 september Stockholm

Besök på Franska fyrrar

Skeppsholmens Folkhögskola, Slupskjulsvägen 12, onsdag 11 september kl 19.00.

Esbjörn Hillberg, ordförande i Svenska Fyrsällskapet, berättar och visar bilder från franska fyrplatser.

Resväg kommunalt: Buss 65 till busshållplats Moderna Museet på Skeppsholmen, gå 100 m mot norra udden. Parkering finns i anslutning till Folkhögskolan.

Lokal: Inre Matsalen. Ingång vid Huvudentrén.

Inträde 20:- (obligatoriskt), inträde + kaffe med kaka 40:-.

Anmälan senast 4 september till Christer Nettelbladt, 08-642 1776 eller e-post till ulf.schloss@telia.com.

---

14 september Skåne

Studiebesök på Sjöräddningen i Ystad

Samling vid Sjöräddningen i småbåtshamnen i Ystad kl. 10.00, lördag den 14 september

Vi gör ett studiebesök på Sjöräddningen i Ystad där vi får information om deras utrustning organisation och arbetsinsatser till sjöss. Har vi tur kanske vi får en tur med livräddningsbåten. Max 15 deltagare.

Anmälan senast 1 september till Berny Perzon, tel 0411-44313 eller via mail berny.perzon@gmail.com

---

3 oktober Göteborg

Utflykt Göteborgs Remfabrik

Åvägen 15, Göteborg, torsdag 3 oktober kl. 18.30 - c:a 20.30

Göteborgs Remfabrik är en av landets bäst bevarade industrihistoriska miljöer från början av 1900-talet. Vi gör ett mycket intressant studiebesök där vi får se hur man framför allt vävde drivremmar men också snören band och kanske veckar till fotogenlampor. Där har vi kopplingen till våra fyrar eller? Var vävdes veckarna till fyrarnas fotogenlampor?

Besöket tar c:a 1,5 tim därefter har vi en liten fika, kaffe med smörgås.

Anmälan senast 26 september till Göran Sernbo ,tel. 031-280955, el. goran.sernbo@gmail.com.

Antalet är begränsat. Se gärna www.remfabriken.se

Pris: 50 kr inkl fika

---

5 oktober Skåne

Utflykt till Sandhammarens fyrplats

Samling vid Sandhammarens Fyr, lördag den 5 oktober kl.10.00

Vi besöker fyren och får höra om den och räddningsstationens dramatiska historia.

Inträde 20 kr till Räddningsstationen.

Max 18 deltagare

Anmälan senast 22 september till Berny Perzon på tel 0411-44313 eller via mail berny.perzon@gmail.com

---

11 oktober Göteborg

Ledljus i kulturnatta

Sjömanskyrkan, Amerikagatan 2 vid Stigbergstorget, fredag 11 oktober kl. 17-22

Fyrskåpet deltagar för andra året, i Kulturnatta tillsammans med Sjömanskyrkan. Vi sprider information om vår förening och säljer vår bok. Ev. visar vi någon liten fyrfilm/bildspel.

I övrigt medverkar andra föreningar, musik och det finns möjlighet att fika.

För mer information se www.kulturnatta.goteborg.se

---

16 oktober Gotland

Navigering med hjälp av fyrar genom Fårösund

Vi samlas i hamnen (Gamla Marinhallen) i Fårösund, onsdag 16 oktober kl 18.00 för att gå ombord i SVK 70 Hojskär. Vi får erfara hur det är att navigera med hjälp av fyrar i mörker genom Fårösund.

Pris: c:a 100 kr/pers för att ersätta bränslekostnad.

Anmälan snarast eller senast 9 oktober till Jan Ströberg tel. 0498-272523 eller 0708-949694 eller e-post jan.stroberg@ebox.tninet.se
Tänk på att det endast finns ett begränsat antal platser.

16 oktober Göteborg

Fyrrar på Island/Fåglar

Sjömanskyrkan, Amerikagatan 2 vid Stigbergstorget, onsdag 16 oktober kl 19.00
Lars-Göran Itskowitz och Christina Rosenberg visar ett bildspel från en fyrresa, i april 2013, på Island. Över 20 fyrrar besöktes runt hela ön. Hur många fyrrar finns det på Island?
Därefter visar de två mindre bildspel med fåglar: ett från Papua New Guinea och ett med 58 olika kolibries från Sydamerika
Vi har också ett litet lotteri med fyrvinster.
Entré 40:-, entré med kaffe/te, hel fralla och liten kaka 65:-.
Ingen anmälan. Vid ev. frågor ring Marie Tilosius tel. 031-526165, e-post marie.tilosius@brevet.nu.

23 oktober Stockholm.

Öland från djurgårdsrättning till semesterparadis

Skeppsholmens Folkhögskola, Slupskjulsvägen 12, onsdag 23 oktober kl 19.00.
Skogvaktare Christina Erlandsson berättar historier om landskap, folk och fyrrar.
Resväg: Se ovan under 11 september.
Lokal: Inre Matsalen. Ingång vid Huvudentrén.
Inträde 20:- (obligatoriskt), inträde + kaffe med kaka 40:-.
Anmälan senast 17 oktober till Christer Nettelblad, 08-642 1776 eller e-post till ulf.schloss@telia.com.

20 november Stockholm 25 år på Svenska Högarna och snart 40 år i Stockholms skärgård

Skeppsholmens Folkhögskola, Slupskjulsvägen 12, onsdag 20 november kl 19.00.
Gunnar Hjerstrand berättar i ord och bild om sitt liv som väderobservatör, fyrvaktare och tillsynsman i skärgården.
Resväg: Se ovan under 11 september.
Lokal: Inre Matsalen. Ingång vid Huvudentrén.
Inträde 20:- (obligatoriskt), inträde + kaffe med kaka 40:-.
Anmälan senast 12 november till Christer Nettelblad, 08-642 1776 eller e-post till ulf.schloss@telia.com.

21 november Göteborg

Fyrrplatsbesök med kajak / Kassunfyrrar

Sjömanskyrkan, Amerikagatan 2 vid Stigbergstorget, torsdag 21 november kl 19.00
Anette Bargel, kajakpaddlare, berättar och visar bilder från strandhugg vid Bohusläns fyrrar.
Även paddlare älskar fyrrplatser och tar sig dit när vädret tillåter.
Göran Falke berättar om hur man gör vid bygge av kassunfyrrar. Göran Falke är civilingenjör med ett förflutet inom Kungliga Sjöfartsstyrelsens (från 1969 Sjöfartsverket) avdelning för fyrbyggnad. Idag finns det kassunfyrrar runt hela vår kust.
Entré 40:-, entré med kaffe/te, hel fralla och liten kaka 65:-.
Ingen anmälan. Vid ev. frågor ring Marie Tilosius tel. 031-526165, e-post marie.tilosius@brevet.nu.

Den Internationella Fyrdagen/helgen 2013 firas lördag 17 och söndag 18 augusti

Den Internationella Fyrdagen firades första gången år 2002 och firas sedan dess varje år den söndag (även lördag på vissa platser) som infaller under den tredje hela helgen i augusti.

Världens fyrar är unika maritima byggnadsminnen. Många större f.d. bemannade fyrs framtid är på sikt osäker då alla troligtvis inte kommer att kunna bevaras. Med största sannolikhet kommer inte heller några fler bemannade fyrplatser att uppföras. Under den Internationella Fyrdagen försöker därför Svenska Fyrsällskapet, lokala fyrföreningar och Sjöfartsverket öppna så många fyrar som möjligt så att intresserade har möjlighet att besöka en del av Sveriges unika maritima kulturarv.

Förra året hölls 74 fyrplatser i Sverige öppna vilka besöktes av tillsammans fler än 11.200 personer. Förutom i Sverige firas dagen bland annat i: Australien, Belgien, Danmark, England, Finland, Holland, Irland, Mexico, Polen, Skottland, Tyskland, USA och Wales. Fyrdagen är synnerligen populär i Sverige och normalt har vi fler fyrar öppna och fler besökare än vad resten av världen har tillsammans!

Förutom möjligheten att besöka alla öppna fyrar pågår det även olika kringaktiviteter på flera fyrplatser. På vissa fyrplatser kan man köpa något att äta och dricka men annars rekommenderar vi att man tar med egen förtäring. Kom ihåg att flera av ovan nämnda fyrar är belägna på öar. Kontrollera om det ordnas sjötransport, vad det i så fall kostar och hur du bokar båtresan. Vädret kan också orsaka att vissa platser inte kan besökas.

Under samma helg arrangerar även världens radioamatörer sin årliga fyrradioweekend. De bemannar ett flertal fyrplatser (år 2012 bemannades 471 fyrplatser varav 22 i Sverige) runt världen med radioamatörer som talar med varandra via kortvågsradio. Läs mer om radioamatörernas fyrweekend på hemsidan: <http://www.illw.net>

Svenska Fyrsällskapet hoppas att du under helgen 17-18 augusti besöker någon eller några av de 70-tal fyrar som är öppna. Deltagande fyrar är listade på Svenska Fyrsällskapets hemsida www.fyr.org. Klicka på "Int. Fyrdagen". Fyrarna är normalt öppna 12 – 16 men viss lokal variation kan förekomma och då har vi skrivit detta efter fyrnamnet. Flera fyrar är öppna både lördag och söndag och i så fall står det (L+S) efter fyrnamnet. Det finns även ett par fyrar som är öppna en annan dag istället för 17-18 augusti och ett par håller på att repareras så att man inte kan öppna dem. Detta är i så fall angivet på respektive fyr.

På Svenska Fyrsällskapets hemsida finns också mer information om de olika fyrplatserna och hur man kommer dit. Klicka på knappen FYRAR i vänster kolumn. Klicka därefter på översta raden "Svensk Fyrkarta av Leif Elsby" (www.fyr.org/SvFyrkartaLE.htm). Klicka sedan vidare på kartan på namnet på de olika fyrarna.

Med vänliga hälsningar, hjärtligt Välkommen
Esbjörn Hillberg, 031-972148, www.fyr.org

Han hette Ivar

Berättat av *Ivar Englund* och nedtecknat av dottern *Barbro Jacobsson*

"Livet är konstigt Barbro! Jaa, livet är bra konstigt!" Han satt på en stol i köket. Han var åttiofem år. Kroppen var slut, men intellektet var det inget fel på. Han hade aldrig varit särskilt meddelssam, min pappa Ivar. Han hade egentligen aldrig berättat någonting om sin uppväxt eller sitt yrkesliv, men nu kom det. Jag skyndade mig att sätta mig ner och försökte lägga så mycket som möjligt på minnet. Ungefär så här berättade min pappa Ivar:

"Amanda, som skulle bli min mamma, var piga hos en av träpatronerna i Hudiksvall. Hon trivdes egentligen bra, dom var snälla, men Amanda hade ett för henne stort dilemma, hon var frälsningssoldat och så tvingades hon att servera spritdrycker. Nu närmade sig skiftet arton-nittonhundra och Amanda förstod att det skulle bli många och stora fester. Hon hade funderat på att söka ny plats och det hade hon talat om för sina vänner.

Erik Viktor, som skulle bli min pappa, hade närt drömmen om Amerika. Han hade kommit så långt att han köpt biljett och hade datumet klart, men så var det ju det här med brodern Emil. Han kunde inte tänka sig att göra militärtjänst, att lära sig att döda. Nej det var honom så främmande som det kunde bli. Erik Viktor överlät sin biljett på brodern mot löfte om att så fort Emil hade tjänat tillräckligt skulle han skicka pengar till Erik Viktor. Det kom aldrig några pengar.

Städsla en hushållerska för Lungö

Nu var Erik Viktor glad ändå. Han hade fått fast tjänst som fyrvaktare på Lungö utanför Härnösand. Tidigare hade han vikarierat på olika fyrplatser, som Eggegrund, Storjungfrun m.fl. men nu var tjänsten fast. Det där med statens kaka som var liten men säker. Han hade ändå ett bekymmer, han kunde inte sköta ett hushåll. Han hade hört talas om Amanda och beslöt sig för att fråga henne om hon skulle kunna tänka sig att följa honom.

Erik Viktor sökte upp Amanda och han tyckte genast mycket om henne, och tänk, hon sade JA. Hon kunde dock inte komma genast. Hon måste säga upp sig i oktober och så måste hon ordna det hon skulle ha med sig. Det behövdes ju helt andra saker på Lungö än vad hon hade behövt hos träpatronen. Amanda var inte ovan vid fyrplatser då även hennes far hade varit fyrvaktare. I slutet av november var allt ordnat. Hur Amanda tog sig

från Hudiksvall till Härnösand, det vet jag inte, sade min pappa, men förmodligen var det väl med olika hästskjutsar.

Bröllop

Framme i Härnösand mötte Erik Viktor. De spände på sig skidor och så skidade de över isarna ut till Lungö. Bakom sig drog de en pulka med Amandas saker. Så gick det, som det gick, de blev ett par och de ville gifta sig, men Amanda var ju frälsningssoldat och det var inte han. Det sågs inte med blida ögon från rörelsens sida, att man gifte sig med utomstående. Amanda funderade, men så tänkte hon: "Det är samma Gud om jag är frälsningssoldat eller baptist". Så lät hon döpa sig till baptist. 1901 gifte de sig.

1902 föddes Richard. Att föda barn på Lungö var inte att tänka på, där fanns ingen barnmorska, men Amanda fick bo hos vänner i land. Ute på Lungö gick Erik Viktor och vred sina händer. Det fanns ju inga kommunikationer och han visste inte hur det gått, men så kom det ett meddelande att allt gått bra och han kunde strax därefter hämta hem Amanda och den lille.

Sorg och glädje

När Richard var ett och ett halvt år skar han sig på en smutsig flaska, fick blodförgiftning och dog. Han begravdes invid det lilla kapellet på Lungö. Sorgen var bedövande, men under Amandas hjärta växte ett nytt barn och livet måste fortsätta. 1904 föddes Ester.

Fyrplatsen Agö

Erik Viktor hade ambitioner att stiga på karriärstegen. Han sökte Agö utanför Hudiksvall. Där blev han förste fyrvaktare. 1905 flyttade familjen till Agö. Att komma hit var litet som att komma hem. Erik Viktors farfar hade byggt Agö

Amanda och tillsammans med Erik Viktor.

fyr och hans far hade varit fyrvaktare här under en period. Nu kom han själv hit.

"1906 föddes jag", sade min pappa "och 1907 Erik". När mamma Amanda nu skulle föda barn fick hon bo hos träpatronen. De hade tyckt så bra om Amanda att de erbjöd att hon skulle få bo hos dem då hon födde sina barn.

Fyrplatsen Gran

Familjen växte, det behövdes mer konstanter och Erik Viktor ville ytterligare framåt. Han sökte Gran som fyrmästare. Gran ligger utanför Hälsingekusten. Om man står på stranden i Gnarp kan man ana Gran som en prick vid horisonten. "1909 flyttade vi till Gran", sade min pappa. "Det bästa med Gran var att på landsidan låg Sörfjärden och där bodde morföräldrarna. Hos dem skulle vi kunna bo då vi började skolan."

Jag (Barbro) fann en liten skrift bland min brors efterlämnade saker. Den heter "Våra Fyror" och var tryckt 1944. Här beskrivs förhållandena på de olika fyrplatserna och för Grans del står det, förutom beskrivning av fyren, "Platsens läge och natur: Stort skogbevuxet, c:a 1 km långt och 400 m brett skär 5,5 distansminuter O Söderfjärdens fiskeläge. Ingen skärgård. Två planteringsland. Bostäder: Fyrmästaren 2 rum och kök, vinterbiträdet 1 kök. Inga bekvämligheter. Avstånd

Fyrplatsen Agö

till dricksvatten 200 m. Inga vägar utan s.k. landgångar äro lagda över den stora mängd kullersten som finns på skäret.” Nog kan man tänka sig hur det var att balansera på landgångarna för att hämta vatten då höst- och vinterstormarna röt.

”1910 föddes Astrid. Nu kunde mamma Amanda bo hos sina föräldrar i Sörfjärden då hon födde barn och helt säkert kändes det tryggt att vara med de sina.

Barnen lekte

I november månad var Erik och jag ute och lekte. Erik var tre år, jag var fyra och Ester som var sex år var satt att se till så att vi inte förirrade oss ut på isen. Mamma Amanda var inne och ammade Astrid och pappa Erik Viktor skötte rapporteringen. Erik och jag tyckte det var roligt att kliva på kullerstenarna. Plötsligt slant jag och ramlade.

Det gjorde väldigt ont i vänster arm. Ester sprang in och hämtade pappa och mamma. De förstod genast att de inte kunde göra något åt min arm, det behövdes läkarhjälp. Pappa Erik Viktor satte ut en båt men det gick inte att ta sig fram då isen varken bar eller brast. Han skickade upp nödraketer och dom på land såg att de ute på Gran behövde hjälp. De försökte i sin tur att sätta ut en båt, men fick ge upp också de.

Så fick min arm växa ihop bäst den kunde. Det gjorde väldigt ont länge, men till sist slutade det värka. Då såg min arm

Fyrplatsen Gran

väldigt konstig ut. Den hade fastnat i fyrtiofem graders vinkel, hade två armbågskulor och alla muskler från armbågen upp till axeln hade tynat bort.

Jag kunde ändå göra allt det som andra pojkar kunde. Erik och jag samlade bräddor på stranden och byggde kojor, vi klättrade i träd som fanns på ön, vi fiskade och vi lärde oss ro. Vi började skolan och bodde hos morfar och mormor i Sörfjärden och det gick bra.

Första världskriget och Örskär

Första världskriget bröt ut 1914. Pappa Erik Viktor fick en förfrågan om han skulle kunna tänka sig att flytta till Örskär. Örskär ligger utanför norra Upplandskusten, helt nära en större ö som heter Gräsö. De på lotsstyrelsen ville ha en tillförlitlig man på Örskär, då det var här förbi som fartygen gick med malm och trävaror, båda så viktiga för Sverige.

På Örskär skulle mycket bli bättre. Vi skulle få grannar, det fanns skola, vi skulle kunna ha litet husdjur som en ko, några får, litet hönor och en gris då och då. Det skulle göra matsituationen så mycket lättare.

Pappa Erik Viktor var född med en höftskada. Den gjorde att han hade svårt att gå i trappor. På Örskär skulle han inte längre behöva göra det då fyren hade en cementerad gång istället för trappor.

På Gräsö fanns en liten baptistförsamling och det gladdde mamma Amanda mycket. 1915 flyttade vi till Örskär.

Pappa Erik Viktor med sin hustru Amanda och deras Ester, Gerda och Astrid.

Åh så roligt det var att bo på Örskär. Erik och jag var alltid tillsammans, men nu fick vi lekkamrater också. Ibland hittade vi på mindre bra saker förstås. En gång täljde vi långa vidjor, så lade vi oss utanför grishuset. När grisen kom ut rappade vi till den, grisen skrek och sprang in igen. Det här tyckte vi såg roligt ut, men då pappa såg vad vi höll på med var det inte längre roligt.

Skolan och sång

Jag älskade min fröken i skolan. Hon var ung och hon var vacker. Så skulle vi ha uppsjungning. Jag var liten och pirig och hade en pipig röst, men jag klämde i med en av de frälsningssånger mamma lärt mig och fröken började skratta. Då stängde jag min mun och sedan har jag inte sjungit en enda ton.”

Nej det framgår tydligt av den lilla betygsbok vi (Barbro) också fann bland min brors efterlämnade saker. Det var sifferbetyg från tre till noll. Min pappa

hade treor i nästan allt, men i sång hade han en halv poäng.

Hjälpa till

Min pappa fortsatte att berätta. ”Det var minsann inte bara lek. Vi fick hjälpa till med djuren mycket. Det foder vi kunde bärga på Örskär räckte inte, så vi fick följa pappa till Valö och köpa hö. Då gällde det att packa båten så full det bara gick och sedan bära det för hand upp i ladan.

Kon och tornet

Erik Viktor fick ont i höften trots den cementerade gången. Han byggde sig ett rum överst i fyren där han kunde vara då han hade sina vakter. Vi barn fick springa emellan med mat och annat han behövde.

Vid ett tillfälle stod dörren till fyren öppen. En liten kossa förirrade sig dit in. Hon hade hunnit en bra bit upp då hon upptäcktes. Vi försökte få henne att gå baklänges, men alla som umgåtts med kor vet hur lätt det är. Gången var så smal att

hon inte kunde vända. Hur vi än försökte gick det inte. Till sist fick vi fösa henne ända upp i fyrtornet innan vi kunde vända henne och skjuta henne före oss ner igen. Efter det var det stränga order om att dörren till fyren skulle vara stängd.

Läsa för prästen på Gräsön

Ester gick och läste för prästen på Gräsön. Under veckorna bodde hon borta, men pappa var mycket noga med att hon skulle komma hem om helgerna. Så förstod pappa att isen snart skulle bryta. Han skickade Erik och mig att hämta hem Ester i förtid. En granne följde oss som säkerhet.

Medan vi hämtade Ester skulle han uträtta ärenden. Vi sparkade iväg och det gick utmärkt. Vi sprang och hämtade Ester och så mötte vi grannen igen. Han hade inte hunnit uträtta allt, utan sa åt oss att åka så skulle han komma efter. Vi sparkade och det gick bra, men det var lite otäckt då det knakade i isen. Då vi kom fram till Örskår och vände oss om hade isen brutit på Gräsösidan.

Grannen kom aldrig hem mer. Man draggade efter honom och fann honom, men det var mycket skrämmande då strömmarna var så starka från båda håll att det såg ut som att han stod på botten och höll i sparken.

Ett syskon till

1917 föddes Gerda. Nu kunde mamma, fyrtiotre år gammal, för första gången föda hemma, då det fanns barnmorska på Gräsön.

När kriget var slut kom tron

1918 slutade äntligen första världskriget. Samma år kom också pingströrelsen. Både pappa och mamma greps av den.

Från början höll pingstvännerna till i IOGT-lokalen, men IOGT-arna började tycka det gick alltför häftigt till på mötena

så de ville inte ha dem där. Då satsade pingstvännerna en stor del av sina besparingar och byggde ett eget bönhus. Pappa Erik Viktor snickrade fönstren. Idag är det ett garage med mycket vackra fönster.”

”Jag gick själv och läste för prästen”, berättade pappa vidare. ”Jag, hade så gärna velat fortsätta att studera. Det hade inte blivit mycket bevänt med skolan. Fem terminer hade jag gått sammanlagt, då det var varannan termins system, och ibland inte ens det då vi bodde som vi gjorde.

Vid pingströrelsens begynnelse ansågs det dock, att det inte var bra att studera så mycket, man kunde bli förläst och tappa tron, så jag hade inget medhåll. Vi var ju dessutom flera syskon.

Jungman lär sig sticka

Så skulle jag då ut och söka arbete, men vem ville ha en med en krokig arm. Pappa hjälpte mig, men det var inte så lätt. Till slut fick jag dock ett arbete som jungman på en fraktskuta. Pappa var litet bekymrad då han tyckte att skutan inte var i bästa skick, men det fick duga.

Jag var yngst ombord och fick göra det de andra inte ville göra, som att städa, laga mat och ta mina vakter förstås. Laga mat kunde jag inte, men det var inte så svårt. Det gällde att koka kabeljo, steka salt fläsk och sill, koka gröt och välling.

Mamma hade stickat ett antal sockor åt mig. Dem använde jag till dess att de nästan stod för sig själv. Tvättat hade jag aldrig gjort, men jag hade sett att mamma brukade sätta en stor kittel på spisen, lägga i soda och så koka tvätten ett tag. Jag gjorde så med sockorna.

Min förvåning var stor då jag efter någon timme tittade till min tvätt. Det fanns i stort sett ingenting kvar. Det var bara att hålla alltsammans i sjön. Det var efter det som jag lärde mig att sticka.

Plötsligt kom kaptenen och beordrade mig att ställa mig vid rodet. Jag blev mycket nervös. Det hade jag ju aldrig gjort, men man sade ju inte ifrån. Kaptenen gav mig kursen och sade strängt ifrån att jag skulle hålla den. Jag gjorde så och ändå gick vi på grund.

Vi fick gå i livbåten och ta oss iland. Det blev sjöförklaring, en form av rättegång. Jag blev frikänd då jag ju var underårig, men kaptenen fick fängelse. Han hade med flit givit mig fel kurs för att vi skulle gå på grund. Kaptenen ville bli av med sin dåliga skuta och få ut försäkringspengarna.

Tjänstefartyget Vega

Efter den skrämmande upplevelsen var jag hemma en period, men det gick ju inte att gå arbetslös så jag sökte mig ut igen. Då fick jag arbete på sjöfartsverkets Vega.

Vi gick efter norrlandskusten, satte ut och tog in prickar, varningsmärken, och såg allmänt till säkerheten. Det var roligt att vara på Vega.

Att vara i Stockholm var väldigt roligt. Stumfilmen hade kommit och så ofta vi hade råd och möjlighet gick vi på bio och sommartid på Gröna Lund förstås. Jag var fortfarande yngst och var den som fick springa ärenden. Ibland skulle vi fira litet och då fick jag gå på ett konditori på Djurgården och köpa bakelser. Där var Saga!

Jag blev häftigt förälskad i Saga och hon var nog förtjust i mig också. Jag började göra ett flaskskepp åt Saga. Så hade vi bjudit in en annan besättning, det blev många bakelser och när jag såg hur många det var sade jag till Saga "Oj hur ska jag kunna bära alla dem". "Det är ingen sak sade Saga gör bara så här..." och så hissade hon upp brickan på vänster hand, stödde mot axeln och höll i med höger hand. Jag glömde bort min handikappade arm och gjorde likadant. Brickan for i golvet och jag skämdes så fruktansvärt. Efter

det återsåg jag aldrig Saga. Flaskskeppet gjorde jag klart långt senare.

Dans i Obbola

Vi kom till Holmsund. På en stolpe satt ett anslag. Det skulle bli dans i Obbola. Vi beslöt att åka dit, men Holmsundspojkarna sade - "åk inte dit ni får bara stryk". Vi trodde dem inte. Vi fick låna en eka och så rodde vi över. Redan på kajen fick vi stryk. Efter det har jag inte satt min fot i Obbola."

Nej, jag (Barbro) visste det. Då bron mellan Obbola och Holmsund var färdig tyckte jag det skulle vara roligt att göra en liten utflykt och åka över, men pappa Ivar vägrade absolut att följa med.

Värnplik

"Så var det dags för militärtjänst", berättade min pappa vidare. "Jag mönstrade och ingen sade någonting. Så ryckte jag in i Karlskrona. På tredje dagen skulle vi stå i givakt. Jag gjorde mitt bästa, men officeren rök fram och beordrade mig att räta ut armen, han ryckte och slet, men då han förstod att jag inte kunde räta ut armen fick jag frisedel. Det har jag skämts över hela livet.

Vikariat och Ingegerd

Så var det bara att återvända hem till Örskär och söka ett nytt arbete. Jag fick ett vikariat som fyrvaktare på Djurstens fyr på Gräsön. En dag då jag hade fripass gick jag en promenad på klipporna.

Där mötte jag Ingegerd. Ingegerd var barnmorska. Hon var kallad till Djursten då en av fyrförpersonalens hustrur skulle föda barn. Förlossningen drog ut på tiden och Ingegerd tog en promenad. Vi kom att samtala med varandra. Ingegerd berättade för sin goda vän, Svenssons Berta, om den trevliga fyrvaktaren. Berta var inte sen att ordna en liten fest och så blev vi ett par.

Ingegerd och jag tyckte mycket om varandra, men det svåra var att mamma Amanda inte tyckte om Ingegerd. Hon var ju inte pingstvän. Det var inte jag heller, men nu var ju möjligheten än mindre att jag skulle bli det.

Bröllop

Vi förlovade oss och hade en liten förlovningsfest. Pappa kom, men inte mamma. Vi beslöt att ha ett enkelt bröllop, så vi for till Stockholm med Berta och hennes Helmer som vittnen och gifte oss i Kungstornen av alla ställen. Där fanns en liten restaurang där vi hade bröllopsmiddagen. Året var 1932.

En lägenhet hade vi fått på Gräsön. Det var i gården, som hette och heter än idag, Lindesberg och ligger strax vid kyrkan. Vikariatet på Djursten var slut och jag måste söka något nytt arbete.

Jag hade så gärna velat göra något annat än att vara på fyror, men det var depression och svåra tider, så det blev fyr igen, men nu på fyrskepp. Jag kom på Västra Banken, som låg i höjd med Gävle.

Fyrskeppet Västra Banken

Du vet ju vad ett fyskepp var", sade min pappa, "men det är inte många idag som vet. Ett fyrskepp var en skuta med järnskrov, ungefär trettio meter långt, sju meter brett och med ett fyrtorn på däck. Skeppen var alltid rödmålade med namnet i vitt på sidan. Det fanns ungefär tjuvofyra fyrskepp runt Sveriges kust.

Ombord var vi sju till nio man. Vi var ute till havs tre månader i taget och sedan hade vi två veckor ledigt. Julledighet fick vi turas om att ha och det innebar att en jul av sju kunde vi vara hemma. Uppgiften var att ligga ute i havet vid ett grund någonstans, varna genom fyrens blinkningar, koppla på mistsignalen vid tjocka, gå vakter i fyratimmarspass, spana

Ivar och Ingegerd Englund år 1932.

och vara till hjälp om det behövdes.

Så var det en heder att hålla fyrskeppet i ordning och ha det så välmålat och välputsat som möjligt. Då och då kom lotsinspektören och då var det räfst och rättarting. Lotsdirektörens kritik var någonting man var rädd för.

Fyrmästaren hade sin hytt på däck. Den var litet större och finare än våra hytter som låg under däck. Fyrmästarens uppgift var att övervaka, sköta rapporteringen och en del annat.

Våra hytter under däck var inte stora, under däck fanns också mässen där vi åt, köket, verkstad, förråd och naturligtvis ett maskinrum. I verkstaden tillbringade jag mycket tid då jag hade mina fripass, snickrade litet möbler, gjorde arbeten i intarsia och en hel del annat.

Första barnet

1934 föddes Sture. Han föddes på försommaren och jag hade semester bara ett par veckor efteråt, så honom fick jag se då han var riktigt liten. Då du föddes fyra år senare var det vinter. Det var stränga vinterrar och fyrskeppet togs i land för att inte skruvas ner av isen. Vi hamnade i Kalmar.

När fyrskeppen låg i land fick vi inte lämna det av säkerhetsskäl. Det hade ju börjat mullra ute i världen. Du var sex månader innan jag fick se dig. Ja tänk, vad man gick miste om”, sade pappa med en suck.

Krig och fyrplatsen Draghällan

”Kriget bröt ut och det ansågs inte tillrådligt att bo långt ute i havsbandet om man kunde flytta någon annanstans. Vi hade tänkt bygga hus på Gräsö, vi hade tomt och allt, men så flyttade vi till Östervåla. Fyrskeppen drogs in och jag fick beredskapstjänstgöring.

Jag hamnade på Draghällan. Det är en liten klippa i infarten till Sundsvall. Mamma och ni kom för att hälsa på, men det var inte lätt att ha små barn där ute. Du var ett och ett halvt år och Sture var fem år. Du ramlade i vattnet fastän vi försökte passa. Mamma blev rädd och ni återvände fort hem igen.

Fyrskeppet Grundkallen

Kriget tycktes aldrig ta slut och fyrskeppen lades ut igen. Jag ville komma mig upp litet så jag sökte Grundkallen. Där blev jag förste fyrvaktare. Samtidigt bytte vi bostadsort igen och flyttade till Örbyhus.

Grundkallen låg också i höjd med Gävle men betydligt längre ut. Jag började studera på min fritid och läste in en maskinistexamen på korrespondens.

Kustradion

På jularna då jag inte var hemma brukade ni ringa. Då fick man beställa samtalet via Stavnäs Radio och hade man tur gick det att få kontakt. Det gick inte att vara personlig för alla båtar i närheten kunde höra.

Du brukade sjunga ”Nu tändas tusen juleljus” för mig, men då du förstod att det inte var bara jag som lyssnade ville du inte sjunga längre. Jag saknade sången mycket.

Fyrskeppet Finngrundet

Jag ville nyttja min maskinistexamen och sökte därför Finngrundet. Det låg längst ut av alla fyrskepp, alldeles vid finska gränsen. Det tog nio timmar att gå dit ut med tjänstebåten.” Men, sade jag, vad hade ni för navigationshjälp för att hitta fram, det var ju mörkt ibland. ”Vi hade bara en kompass, sade pappa, men det var bara en gång vi kom fel. Då hamnade vi inne på finländskt farvatten och det var riskabelt, men vi hittade tillbaka. Visserligen var kriget slut men ändå.

Det var ensamt här ute. Det gick inte så många båtar förbi. En natt när jag hade vakten syntes två lysande punkter vid masten. Det var kusligt till dess att fyrljuset gick runt och jag såg att det var en uggle som förirrat sig ända hit ut. Den var helt slut. Vi försökte mata den men den orkade inte äta. Så försvann den och vi hoppades så att den hade klarat sig i land. En annan gång var det en Apollofjäril som kommit på samma sätt.

Jag hade vakten en annan natt. Det lät som människoskrik och det var mycket otäckt. Jag purrade en kamrat och vi begav oss ut mot grundet. Det var inte människor. Det var sälar som tagit sig upp på grundet.

Haverist

Det kom ett holländskt skepp, det var holländskflaggat. De gick på fel sida om oss. Vi försökte varna på alla sätt genom att mistsignalera, vifta med varningsflaggor och hojta allt vad vi kunde, men det hjälpte inte. De rände upp på grundet med full kraft. Vi fick gå ut och rädda besättningen. Senare kom sjöräddningen och hämtade dem. Skeppet stod på grundet men vi förstod att i första bästa storm skulle det sjunka. Vi lockades att gå ut och gå ombord. Det första vi såg var ett porträtt av Hitler. Genom por-

Sture, Barbro, Ingegerd och Ivar Englund

trättet var en dolk instucken och då förstod vi. Besättningen var holländsk men skeppet var tyskt.

Har du sett spegeln i hallen" frågade pappa. Jo det hade jag gjort och också förstått att med den var det något särskilt. "Det var så mycket fina saker på skeppet och då vi förstod att det snart skulle sjunka tog vi en sak var. Jag tog spegeln. Det var olagligt att göra så och jag har många gånger tänkt slänga den, men mamma tycker den är fin.

Plötslig vinter

Ibland kom vintrarna plötsligt. En natt slog vädret om och det blev kallt. Samtidigt blev det storm. Fyrskeppet blev tungt nedisat. Så gick ankarkättingen av och vi började sjöa mot grundet. Vi kämpade med att få ut reservankaret men det hade frusit fast. Hur vi än försökte gick det inte. Vi kallade på sjöräddningen, men det tog ju många timmar innan de hann ut.

Till slut gav vi upp och två av oss som var troende gick ner och satte sig att

be Fader vår. Då rasslade det till och reservankaret rann ut. Sjöräddningen kom och tog oss på släp till land. Det tog flera dagar att knacka fartyget rent från is.

Spänt ombord

Fyrmästaren började att bete sig underligt. Han var rädd för allting och till sist fick han för sig att vi ville mörda honom. Han barrikerade sin dörr om nätterna och vi hörde honom vändas. Jag skrev till lotsstyrelsen. De meddelade att de skulle komma ut och gjorde så, men det var ju meddelat och då de kom var fyrmästaren som vanligt.

Det gick en tid och fyrmästaren mädde än sämre. Det var otroligt jobbigt att vistas på den lilla ytan på skeppet med en psykiskt sjuk människa. Jag skrev igen och nu kom de ut utan att meddela och såg hur det var. Fyrmästaren fördes i land för vård.

De där hemma

Samtidigt hade jag börjat förstå att ni därhemma inte heller hade det bra.

Mamma Ingegerd mådde inte bra och därmed inte ni barn heller. Särskilt tydligt blev det för mig då jag kom hem en jul och ingenting var i ordning och mamma Ingegerd grät mest hela tiden.

Jag förstod att jag måste söka mig närmare land så jag kunde ta mig hem snabbare. Vid den tidpunkten hade vi flyttat till Stockholms närhet.

Almagrundet

Jag sökte Almagrundet som låg en bit bortom Sandhamn. Där skulle jag bli fyrmästare. Det behövdes ett friskintyg. Jag fick inget intyg då det visade sig att jag såg alltför dåligt. Fyrtiosju år gammal hade jag fått grön starr.

Det blev operation på operation men det hjälpte inte. Efter sex operationer blev jag tillfrågad om jag ville bli försöksperson för en ny medicin. Ja, vad fanns att välja på. Och se, nu vände det genast. Trycket gick ner.

Rosenvik

Att vara på sjön var inte lämpligt då jag skulle på ideliga kontroller och inte heller vattenblänket ansågs bra. Jag fick omplacering till Rosenviks varv på Djurgården. Där fick jag stå och sortera spik och skruv. Det var förnedrande.

Så småningom sökte jag mig själv till snickeriverkstanen på Skeppsholmen där vi utrustade sjömätarbåtar och allt blev mycket bättre.

Pension

Så gick vi i pension mamma och jag. Vi började resa och det var så roligt. Vi började litet försiktigt med Norden och Medelhavet, men sedan blev det allt längre resor. Vi var ju till Japan, Indien, Mexico, Amerika, Ryssland och jag minns inte allt. Vi fick se så mycket och så träffade vi så mycket fina människor.

Sjukdom

Så slog cancern till och med den mediciner som jag inte mådde bra av. Vi ville ändå resa litet och åkte till Österrike, men där blev jag riktigt sjuk. Man sade att det var lunginflammation, men det var det inte. Då vi kom hem visade det sig att ena lungan var full av proppar. Så fick jag en sjukhusinfektion och blev riktigt dålig." Jo nog mindes jag det. Min pappa svävade mellan liv och död i mer än två månader. Då han vaknade upp var det som en bruten man.

Flytta

"Vi måste lämna villan", sade pappa, "och fick istället det här boendet. Jag som aldrig trott att mamma skulle klara att flytta, fick se henne trivas riktigt bra. Hon fick gemenskap med grannarna och jag också. Så dog mamma Ingegerd helt plötsligt på juldagens kväll 1980.

Sture och jag reste en del tillsammans men jag blev så dålig att han inte orkade mer och inte jag heller. Nu har jag varit ensam i elva år. Du har kommit hem så ofta du kunnat", sade pappa, "och Sture kommer nästan varje helg, men nog är det många ensamma stunder ändå." Ja helt säkert var det så.

Boende på ålderns höst

En och en halv månad senare lyckades vi ordna ett boende åt pappa på ett privat hem efter år av kamp. Han dog på tröskeln till det hemmet.

Två och ett halvt år senare kom ett meddelande, att vår far tilldelats en lägenhet i kommunens nya pensionärsboende.

Ja, jag måste ju hålla med min pappa, "livet är bra konstigt!"

Om konsten att bygga fyrmodeller

Hans Kingstad

Agö fyr

Jag har i hela mitt liv varit båtmodellbyggare och till och från seglare på Östersjön. Fyror blev jag så småningom intresserad av, vilket ledde till medlemskap i Fyrsällskapet för ett tiotal år sedan. Sedan gav det sig själv att koppla ihop fyror och modellbyggeri. Erfarenheterna från båtarna var ovärderlig vad gäller material, verktyg och byggteknik. Den stora utmaningen var att få tag i ritningar till våra svenska fyror.

I mitt fall löste det sig genom att jag fick kontakt med en arkivarie på Sjöfartsverket, som försåg mig med kopior av deras originalritningar. Fantastisk service och det var gratis!

Så var jag igång och några av de första verken var Örskår och naturligtvis 'mina fyror' d.v.s. Storzjungfrun och Hällgrund som ligger alldeles utanför vårt sommarställe på Hälsingekusten. Med tiden har det faktiskt blivit ett 50-tal fyror och 20 sjömärken. Det senaste bygget var Kråksundsgaps gamla fyr.

Sedan sker en bokutgivning, som är som en våt dröm för en fyrmodellbyggare. Bokförlaget Max Ström ger 2008 ut en jättebok som innehåller faksimilkopior av originalritningarna till ett hund-

ratall av våra snyggaste svenska fyror. Boken heter "Sveriges Fyror 1678-1902" och är sammanställd av Anders Hedén. Efter detta var min sysselsättning räddad för många år framåt.

Samma år ger Johnny Söderlund ut en bok, som innehåller bilder av 429 svenska sjömärken. Med hjälp av dessa kunde jag göra skapliga ritningar genom mätning med linjal. Boken innehåller uppgift om sjömärkets verkliga storlek, så det gick att räkna ut skalan också. Boken heter "Sjömärken-vägvisare och kulturminnen" och är utgiven av Statens Maritima Muséer. Sjömärken kan vara fantastisk vackra.

Hur bär man sig då åt för att bygga en fyrmodell? Om man vill bygga en

Lungö fyr i Bottenhavet bredvid Stavik fyr i Vänern.

rund fyr, t.ex. Landsort, så gör man några runda spant i 3mm tjock plywood och på dessa klistrar man fast 10 mm breda lister i balsaträ som är 2 mm tjockt och som nästan skurits igenom längs mitten för att kunna vikas. Man gör uttag för fönster, gluggar och dörrar samtidigt.

Sedan är det bara att slipa fyrtornet runt, applicera sandspackel och skapa en yta som ger en murliknande känsla.

Fönster gör man bäst av styv, genomskinlig plast (från förpackningar). Spröjsar ritas man med en vit eller brun märkpenna. Dörrar görs bäst i lindträ i flakform. Sen kommer överdelen.

Till lanterninen använder man också den styva plasten, som ristas med kniv, för att kunna vika fram önskad form. Stolpar och räcken görs i mässingstråd av olika dimensioner, som löds ihop. Tak till lanterninen är ju oftast

kupolformade, och jag använder massivt lindträ till detta. På kupolen limmas sedan trekantiga remsor av ritpapper för att antyda plåttak.

Fyrar som mer liknar hus, tillverkar jag i 1 mm plywood. Ytterbeklädnad görs i akvarellpapper, där man kan markera brädor genom att rista i papperet.

Spåntak och spånväggar görs genom att skära ut spånremсор ur akvarellpapper, som limmas överlappande. Takplåt gör man genom att klistra överlappande remsor av ritpapper på taket.

Googles bildsökningfunktion är väldigt användbar vid färgsättningen och för att studera detaljer.

Stenmurar gör man i papperslera, som kavlat ut till en tjocklek på 2-3 mm. Lerplattan limmas fast på underlaget, och ristas för att imitera sten.

Nidingen, Måseskär, När och Bjuröklubb fyrtorn.

Här är några ställen där man kan få tag i material:

Panduro: papperslera, märkpennor, snabbtorkande lim, akvarell- och ritpapper.

Wenzels, Stockholm: lister och flak i balsaträ och lindträ, mässingstråd och rör, plywood, knivar och knivblad.

Svensk Modellproduktion, Märsta: Plywood, lister/flak - balsa+lindträ, massivt lindträ.

Se där, då har ni fått en liten introduktion till denna hobby. Den är bra för den tar liten plats och man får användning för sin fantasi i sökande efter tekniker och material.

Jag har inte brytt mig om att installera belysningar i mina modeller. Om någon som läser detta kan klura ut hur man gör det i modeller i skala 1:50 till 1:100, och gärna då med korrekt fyrkaraktär, så hör av er till hans.kingstad@telia.com så kan vi kanske samarbeta om ett sådant projekt.

Alla som vill ge sig på modellbyggande får naturligtvis också höra av sig för att få råd.

Högholmens fyr vid Kråksundsgap.

Häradsöskärs båk

Fyr- och sälsafari på gotländska Storsudret

Ola Sollerman

Sälar fanns det gott om vid skäret Raude hunden, gotländska för Röda hunden.

Fyror och sälar, det är faktiskt en riktigt trevlig kombination. Så tyckte i alla fall ett 20-tal fyrvänner från Svenska Fyrsällskapet som sista helgen i april samlades till vad man kallade en fyr- och sälsafari. Den avverkades främst på Storsudret, den sydligaste delen av Gotland.

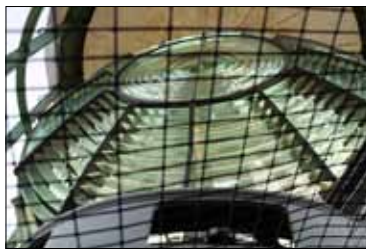
Under ledning av Jan Ströberg besöktes dels en rad fyror, dels för man med hjälp av Sjöräddningssällskapets Carnegie-båt ut till Raude hunden, ett skär utanför Hamra.

Säl fick vi verkligen se. Förutom de bjässar som vilade sig uppe på skäret var vattnet fyllt av kanske ett 100-tal gräsälvar som nyfiket simmade runt båten.

De fyror som fick besök var förstas Hoburgens fyr, en av Sveriges kraftigaste fyror som når ut hela 27 nautiska mil, alltså c:a fem landmil. Enbart linsapparaten är en sevärdhet med tre väldiga linser som ständigt roterar i ett bad av kvicksilver.

Man besökte också Valar, den lilla fyren söder om Burgsvik, en typ av fyr som för sitt utseendes skull kallas "franska mössan". Den har ersatt en äldre fyr från 1889 som var inrymd i en byggnad som ännu står kvar, numera dock som fritidshus. Här var en gång också lotsutkik.

Valar är en av de gotländska fyror som Fyrsällskapet lyckats rädda från

En av de tre väldiga linserna i Hoburgens fyr.

nedläggning. Det är nu Hoburgs hembygdsförening som sköter om den, och den drivs numera med hjälp av solceller.

Fyrvännerna besåg också Faluddens tyvärr inhägnade fyr, man reste till det charmiga fiskeläget Tomtbod där ett gammalt kummel finns bevarat, och man besökte också den ståtliga fyren ute på Närsholmen i ett landskap som är helt förtrollande.

Safarin pågick i två dagar och övernattnings skedde vid Sjövarnsgården med dess fantastiskt fina läge närapå under rauken Hoburgsgubbens näsa. Anläggningen drivs av Sjövarnsskären och används dels som kursgård, dels som vandrarhem och lämplig övernattnings för besök av Hoburgs fyr.

Valar, en typ av fyr som kallats "fransk mössa". Längst till vänster Jan Ströberg.

Tillsyn och underhåll av fyrar, bojar och prickar i norra Bohuslän under förra seklet

Vilgot Andersson

Som pensionär ingår jag i en grupp som dokumenterar och skriver om gamla gårdar, hus, personer, händelser etc på "min" ö Resö i Norra Bohuslän. När det blev dags att skriva om min far Anker Andersson (f 1902, d 1982), som inom det dåvarande Lotsverket bl.a. varit tillsyningsman för fyrar i drygt trettio år, upptäckte jag att det inte fanns någon fullständig dokumentation om honom hos Svenska Fyrällskapet.

Jobbet som tillsyningsman för fyrarna var för min far en långvarig bisyssla. Till yrket var han fiskare och trälade räkor i Kosterfjorden under huvuddelen av året, tillsammans med sin bror Jens.

Vattenholmen

För att få en bakgrund till berättelsen om hans uppdrag för Lotsverket är Vattenholmen, där det hela började, av central betydelse. Det enda boningshuset där är byggt på ofri grund i början av 1860-talet. Där kom min farfar, farmor och far att bo i drygt trettio år.

Anker var det av barnen som bodde kvar längst, ända till 1944 då han gifte sig med min mor och flyttade till Resö. Farfar och farmor fann då också för gott att flytta. De sålde och köpte sig ett annat hus på Resö. Efter det har ingen mer varit bofast därute.

Far var äldsta barnet

Min farfar, fiskaren Anders Johansson, och min farmor Ida köpte huset någon gång mellan åren 1909 - 1912 och flyttade dit med sina då fyra eller fem barn.

Vattenholmen vid 1) ligger utanför Resö syd Strömstad, på den östra sidan av Kosterfjorden. Del av sjökort hämtat från eniro.se

Det yngsta var fött 1911. Far var äldst av barnen och då i 8 - 10 års-åldern.

Farfar, född 1875, var ett av tolv barn till skepparen Johan Edvard Kristensson, som på 1890-talet hade bosatt sig på den närliggande holmen Storenart. Där hade han byggt sig ett hus och så småningom kom där att byggas två hus till för två av hans barn. Där byggdes också sjöbodar, förstås.

Isolering

Idag skulle nog ingen vilja bo lika isolerat utan några som helst bekvämligheter såsom elektrisk belysning, rinnande

vatten, telefon och tvättmaskin. Men bara en sådan sak som att det saknades både grannar och landförbindelse borde förr varit än mer avskräckande, kan man tycka. Speciellt om någon allvarlig sjukdom eller olycka skulle inträffa.

Och som om detta inte vore nog så hade de också många barn att oroa sig för. Faran lurade i havet som fanns runt om.

Skolan

De större barnen gick i skola på Resö och måste fram och tillbaka över sjön varje gång de skulle dit. I början av 1900-talet gick barnen i skolan endast tre dagar i veckan. Men ändå! Det var segel och rodd som gällde innan båtmotorer blev vanliga. Och flytvästar existerade inte.

På vintern när sjöisen nyss lagt sig eller fram på vårkanten, då den var på väg att försvagas, var det säkert extra besvärligt eller rent av omöjligt att ta sig över.

Jobbet som tillsyningsman

Från och med 1937-02-01 till omkring 1970 var min far Anker Andersson, även kallad "Anker på Vattenholmen", tillsyningsman för ett genom åren varierande antal fyrar utanför Resö. Jobbet som tillsyningsman innebar att vartannat år, möjligen vart tredje, byta gastuber på fyrarna samt några gånger dessemellan kontrollera att allt fungerade som det skulle.

Om någon fyr skulle slockna ingick det också i jobbet att rycka ut och tända den igen. Detta kunde hända om "evighetslågan" (liten gaslåga som brann oavbrutet) av någon anledning slocknat eller om alla glödstrumporna i det "automatiska utbytesmaskineriet", som matade fram en ny då den aktiva bränts sönder, hade förbrukats.

Lite kort om fyrarnas automatik

På den tiden drevs fyrarna av acetylen. Den bildas då karbid och vatten blandas och är mycket explosiv. Stor försiktighet fick därför iakttagas vid underhållsarbete.

Genom en sinnrik mekanism med gasventil, "evighetslåga" och glödstrumpa kunde fyrens blinkintervaller, som utgör dess karaktär, regleras. Evighetslågan hade till uppgift att antända den gasstråle som gasventilen i förutbestämda intervaller släppte igenom. När den brinnande gasstrålen sedan träffade glödstrumpan lyste denna upp med ett starkt sken. En solventil släckte fyren dagtid.

Då en glödstrumpa gått sönder strömmade den brinnande gasstrålen rakt igenom den och antände en trästicka, som hade till uppgift att hålla utbytesfunktionen låst. Då trästickan bränts av matade maskineriet fram en ny glödstrumpa, till den föregående position, och fyren kunde åter börja lysa. Att denna funktion funge-

Anker i snipan bogserar ekan med tuberna.

rade kontrollerades vid varje gastubsbyte. Som grabb var det spännande att få beskåda detta händelseförlopp.

Byte av gastuber

Fyrarna var bestyckade med två batterier av gastuber. Varje batteri innehöll sex tuber på vardera nästan 100 kg. Av egen erfarenhet vet jag att man inte kände någon större skillnad på vikt mellan fulla och tomma tuber p.g.a. att godset i dessa var väldigt tjockt. Dessutom vägde själva bäranordningen ett antal kilo. Självt har jag varit med far ett par gånger och burit gastuber upp och nedför de långa och bitvis branta trapporna på Svängen.

Vid varje byte skulle sex tuber bytas ut. För att komma iland på Väcker och Ramskär krävdes i princip vindstilla och att gammal sjöhävning (i Bohuslän kallad i'a) lagt sig. Dessutom måste Anker alltid få minst en, helst två, personer att ställa upp och hjälpa till, vilket inte alltid var så lätt. För detta fick de timlön av Lotsverket.

En sällan sedd bild, vindstilla vid fyren Väcker väster om den fruktade Tjurpannan.

De tomma tuberna tas ner till marken och de fulla hissas upp.

Pappa Ankers fyrrar

Från början hade Anker endast hand om fyrrarna Svngen och Ramskär men på 1960-talet tillkom även Väcker i samband med att det underhåll av Bohuslänns fyrrar som utgick från Ärholmen söder om Marstrand avvecklades. Samtidigt fick han även tillsynen av Havstensund Nedre och Bissefyren, eftersom dessa troligen ännu inte hade hunnit bli elektrifierade.

Gasstationen Ärholmen

På Ärholmen tillverkade man gasen och fyllde gastuberna. Denna verksamhet upphörde helt 1965 och istället blev AGA leverantör. Dock kom det att dröja ända in på 1980-talet innan den sista fyren i Sverige blev elektrifierad. Svngen elektrifierades 1983.

Fyrmästaren på Ärholmen hade tidigare ansvarat för bytena av gastuber på de flesta inomskärsfyrrarna. För detta ändamål hade han en mindre båt med ett fåtal besättningsmän.

Arbetsbåtar

De båtar som Anker hade att tillgå för gastubsbyte och fyrtillsyn var fiskebåten SD763 *Elly*, som han ägde tillsammans med sin bror Jens, en egen snipa och en stor eka. Då verksamheten på Ärholmen drogs in fick han överta deras stora grå arbetseka.

En eka var bäst lämpad att komma nära intill skären med, för att kunna lasta ur och i gastuberna. *Elly* var för djupgående och svår att lägga till med och fick istället användas för bogsering, liksom ibland snipan.

Det var hur som helst en inte helt ofarlig verksamhet. Skären kunde vara såphala och "i'an" svår. Undrar just om Arbetsmiljöverket hade tillåtit ett sådant arbetssätt idag.

De tunga tuberna förs ut till fyrbalkongen för att krokas i och firas ner.

Lotsverket och Vattenholmen

Under 1950-talets första hälft byggde Lotsverket (nuvarande Sjöfartsverket) ett stort magasin på Vattenholmen för förvaring av prickar och bojar. Därtill

Vattenholmen med Lotsverkets magasin i förgrunden.

tillkom en gjuten betongkaj, ny träkaj samt en relativt stor makadambelagd plan för underhållsarbete.

Underhåll av prickar

Anker hade under 1950- och 60-talet även ansvaret för underhållet av prickar och bojar på Vattenholmen. Tyvärr vet jag inte vilket år han började och inte heller när han slutade.

Varje vår och sommar tog Västra Lotsdistriktets tjänstefartyg Göteborg upp utsjöprickar och bojar inom sitt verksamhetsområde, och de som tillhörde norra Bohuslän lades upp på Vattenholmen.

De skulle skrapas rena från påväxt av musslor och alger, rostknackas, stålborstas, grundmålas med rostskyddsfärg och slutligen täckmålas. Sedan skulle de som togs upp ersättas med nymålade och fräscha. På den tiden fanns det ett antal stora gränsbojar mellan Sverige och Norge. Underhållet för dessa delades mellan de båda länderna, troligen i två- eller treårsperioder.

Anställa på timlön

Anker fick ofta rekrytera folk mot timersättning för att hinna få allt underhållsarbete klart innan årets utbytesperiod började. Numera är Sjöfartsverkets verksamhet på Vattenholmen sedan länge nedlagd och magasinet står och förfaller.

Fisket

På 1950-talet bytte man i regel under perioden maj-juni från räkfiske till makrillfiske med garn. Så även Anker och Jens. Besättningen utökades då till sex man, som medförde tio makrillgarn var. Dessa band man ihop till en lång flytgarnslänk, som man under nätterna fiskade med mellan Ramskär och Pers-

Ankers och Jens båt Elly (Vattenholmar'n).

grund. Efter garnfisket återgick man till att tråla räkor. Tidigare år hade man istället gått över till att dörja makrill i Kattegatt mellan Marstrand och Läsö/Fladen. Detta pågick några veckor i juli-augusti. Fångsten landades i Göteborgs fiskhamn.

Under många år i oktober och november fiskade Anker och Jens hummer ute vid Väderöarna. De använde då fiskebåten som bostad under veckorna och åkte hem endast över helgerna. Till själva fisket använde de en snipa som arbetsbåt.

Ljuset från fyren på Svangen strålar ikapp med augustimånen.

Notiser

Klargörande

Magnus Rietz skriver i sin artikel "Ett framtida fyrmuseum i Sverige!" i förra Blänket ang. städdivern vid fyrarna:

"Det finns ruggiga exempel på detta från en inte alltför avlägsen tid. T.ex. skrotades stora mängder antika fyrbrännare när Sjöfartsverket flyttade från Stockholm till Norrköping på 1970-talet. Man fick 1:75 per kilo mässing som bars bort säckvis för nersmältning."

Efter vad jag minns så sålde Sjöfartsverket, genom Christian Lagerwalls försorg alla fungerande gasklippor till indiska fyrmyndigheten, som han kom i kontakt med vid ett IALA-möte.

Bertil Östling

Fel ägare!

I notisen om "Årets frimärke 2012" blev det lite fel ang. ägandeförehållande:

Janne Ströberg mailar: *"Nu har jag kontrollerat att inte Arkö 833 är såld till Kustbevakningen, så det är alltså fel som står under bilden. Hon tillhör fortfarande Sjöfartsverket och är en farledsbåt av en mindre typ. Hon sysslar med underhåll på fyrar, bojar farledsprickar m.m.."*

Ingen skugga över Lasse Sjölander, misstaget var helt och hållet mitt.

Redaktören

Komplettering till Grimskärsartikeln, Blänket 2013:2, sid. 22

Albin Furéns äktenskap var inte barnlöst. Han och hustrun Berta hade de två döttrarna Inga-Stina och Maj-Britt samt sonen Bertil. Barnen finns nu med i fyrfersonalsregistret.

Albin Furén hade 20 tjänstgöringar inom Lotsverket. Han började som extra fyrbiträde på sin pappas ledfyr Fyrön. Han avslutade som fyrmästare på Storkläppen, Hävringe och Garpen.

Redaktören

Öppet hus på Hällö 4 maj

Esbjörn Hillberg

Vilken succé! Allt d.v.s. fyren, fyrmuseet, kapellet och vandrарhemmet hölls öppna på Hällö denna dag då man invigde och öppnade det nybyggda huset som kommer att användas som naturrum och föreläsningssal men även museum. Det blåste så mycket att man nästan fick hålla fast sig när man kämpade mot vinden. Metrologerna hade varnat för regn men det blev inte så. Trots det kanske avskräckande vädret besökte c:a 600 glada personer Hällö denna dag! Färjorna gick i skytteltrafik, det var gratistransport både med Hällöfärjan från Smögenbryggan och med Hällöexpressen från Kungshamn. På vandrарhemmet bjöds man på kaffe, muffins, saft, läskedryck och glass.

Föreningen Hällö Fyr under Bengt Walls ledning har skapat ett synnerligen trevligt och välutrustat fyrmuseum som visar fyrens hela historia med reflektorer, rovoljelampa, fotogenlampa, olika linser, ritningar, fotografier samt mycket annat.

Naturrummet hade ritats av samma arkitekt Rolf Åsberg som ritade kapellet. Båda byggnaderna är mycket vackra och passar väl in bland de karga, öppna klipporna. Man kunde inte annat än njuta och vara tacksam över allt som utförts på ön av så många arbetsamma människor.

Kl 12 började invigningsceremonin av Naturrummet under Bengts ledning. Först hölls flera hyllnings- och tacktal varefter själva invigningen skedde genom att 7 personer trängdes med varsin sax och samtidigt klippte av ett blågult band.

Saxklippare var: Hällö-nestorn Bertil Abrahamsson, Mikael Sternemar, Krister Olsson, Bengt Johansson, Rolf Åsberg, Britt Wall och undertecknad.

Tack för en trevlig, positiv och blåsig dag på Hällö

Donsö hamnfyr på plats

Esbjörn Hillberg

Ön Donsö i Göteborgs södra skärgård är Sveriges rederitåstaste plats. Dessutom är Donsö, med c:a 1500 åretruntboende, efter Öckerö och Hönö den 3:e mest befolkade ön utan landfast förbindelse i Sverige (EU definition).

Den 16 maj 2013 monterades en fyr på piren vid hamninloppet på västsidan av ön. Fyren har varit placerad i Väneren vid inloppet till Vänersborg på Dalbosidan.

Hans Höglund, en av öns redare, tillika medlem 171 i Svenska Fyrsällskapet, har seglat på Göta kanal 100-tals gånger som skeppare på ett av rederiets tankfartyg. Hans fyllde 80 år 2012 och fick då fyren som födelsedagspresent från en gammal vän som jobbat på Kanalverket i Trollhättan, som i sin tur hade fått den, då den monterades ner. Gåvan mottogs med glädje av Hans som bestämde att han ville ge den till Donsö hamn så att den kunde gynna alla Donsö-sjöfärrare.

Hamnen tog med stor tacksamhet emot den fina gåvan. Under vintern ordnade sedan Donsö hamn och Furetank

Rederi AB så att fyren blåstrades och målades. Den 16 maj 2013 fraktades den med lastfärja till Donsö och lyftes på plats med färjans kran på ett färdigbyggt fundament längst ut på piren bredvid en flaggstång med en svensk flagga.

Fyrlyktan visar ett fast vitt sken i alla riktningar och dessutom är fyren fasadbelyst. När man närmar sig Donsö ser man även en stor belyst skylt på fyren där det står "Välkommen till Donsö", vilket undertecknad, som är bofast på ön, kan intyga att man alltid är. Var om någonstans skulle en fyr passa bättre än på sjöfartsön Donsö.

Förening vill rädda Morups Tånge

Intervju med Göte Johansson, ordf. i föreningen

Morups Tånge fyr utanför Falkenberg.

Foto: Göte Johansson

Hotet om att fyren i Morups Tånge kan släckas och stängas för allmänheten fick några boende i det lilla fiskesamhället Glommen att reagera. I slutet av 2012 började de första planerna på ett firsällskap ta form och nu hoppas den bildade föreningen på att fyren förblir en mötesplats för allmänheten.

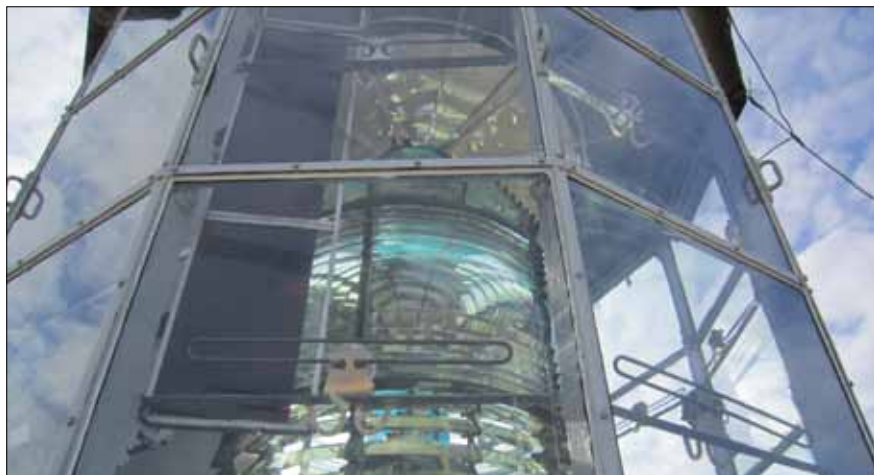
Det var i november i fjol som ett gäng Glommabor samlades i samhällets samlingslokal för att smida planer. I takt med att den nya tekniken har tagit över fyrnas huvudsakliga uppgift har Sjöfartsverket bestämt sig för att sälja ut fyrarna. Kanske inte just nu, men inom en snar framtid.

Det vore ju fruktansvärt om fyren släckes och sedan säljs ut till någon som vill ha den i ett kommersiellt syfte. Då kommer den inte längre kunna användas av eller visas för allmänheten som den gör idag, säger Göte Johansson, ordförande i Morups Tånge Firsällskap.

Under mötet den där höstkvällen i fjol bildades föreningen Morups Tånge Firsällskap och alla var eniga om att det var en viktig uppgift som låg framför dem. Och sedan dess har allt hänt väldigt fort. En interimsstyrelse bildades och innan årsmötet i april i år hade föreningen haft möte med Sjöfartsverket i Norrköping och Fortifikationsverket i Halmstad. De hade bildat föreningen och fixat en logotype. Dessutom hade de hunnit få in en del pengar.

Vi träffade Stiftelsen Falkenbergs Sjömanshem och sökte 100 000 kronor, som vi dessutom fick. Föreningen hade även

Linsen på Morups Tånge fyr.

Foto: Göte Johansson

lyckats få ihop 80 betalande medlemmar och vi fick därmed totalt sett en grundplåt i kassan, säger Göte.

Vid årsmötet fastslogs medlemmarna i styrelsen och alla utom en från interimsstyrelsen fick sitta kvar. Det var en fiskare som kände att han inte riktigt hade tid, så i stället fick vi in en ornitolog, vilket är bra eftersom området är en populär plats för fågelskådare, enligt Göte.

Göte Johansson berättar att tanken med föreningen är att få visningsrätt för fyren Morups Tånge. För att få det måste de åtgärda en del saker i fyren, enligt ett åtgärdsprogram som de arbetat fram tillsammans med Sjöfartsverket. Bland annat ska räcket längst uppe på toppen fixas till och tätas så att de uppfyller alla säkerhetskrav. Detsamma gäller för staketet längs trappan som ska kläs in med fiskenät. Man jobbar för att allt ska vara klart till början av juni.

Den första allmänna visningen är planerad till mitten av juli och sedan blir det ytterligare en den 18 augusti då Internationella fyrdagen firas. Sista tillfället att se fyren i år blir förmodligen någon gång i höst.

Med visningsrätten i bagaget hoppas Morups Tånge Fyrsällskap bli en tillräckligt stark motpart för att förhindra en försäljning i framtiden.

Vi tror inte att det är aktuellt med försäljning just nu, men kanske om fyra eller fem år. Till dess hoppas vi att vi har hunnit etablera oss och bli starka, avslutar Göte Johansson.

Besök gärna föreningens hemsida på www.morupstange.se.

Cape Hatteras på the Outer Banks

Fyren på flykt undan vågorna

Mats Carlsson Lénart

Cape Hatteras, längst ut på USA:s atlantkust är sen gammalt en av världens berömda fyrplatser. Och sen den spektakulära flytten av det klassiska tornet för 14 år sen kommer än fler för att se fyren vars ljus i mer än två sekler väglett sjöfarande undan de farliga reven.

I förgrunden originalfundamentet till den flyttade fyren.

Foto: Mike Booher

När man står på stranden vid Cape Hatteras är det svårt att tro att där på sanden reste sig fram till 1999 ett 61 meter högt fyrorn. De cirkelrunda fundamentresterna markerar platsen några få meter från strandlinjen, där oceanens vågor oupphörligt eroderar bit för bit av marken.

Räddningsinsatsen för att föra denna, en av Nordamerikas mest bekanta fyrar, i säkerhet började diskuteras för

flera decennier sen men blev alltså verklighet först för 14 år sen.

– Det hade då gått så långt att vågorna ofta slog upp på själva fyrornet, trots att man försökte skydda det bl.a. med sandsäckar, berättar Patrick Gamman som är en av de statliga amerikanska guider ("rangers") som ansvarar för besöksverksamheten på fyren.

Cape Hatteras fyr flyttades nästan en hel kilometer inåt land. Det väldiga tegeltornet sågades helt enkelt av vid basen och lyftes sedan med ett 100-tal domkrafter så att några hjulförsedda stålbalkar kunde skjutas in under tornet som sedan med en fart av max 30 cm i timmen flyttades till sin nya plats. Det tog 23 dagar.

– Nu står fyren lika långt från havet som den gjorde då den byggdes på den ursprungliga platsen år 1870, säger Patrick Gamman.

Fyrvaktarnas namn är inhuggna i fundamentets stenar.

Bakgrunden är att den långsmala Hatteras-ön (c:a 80 km lång men på de flesta ställen endast en knapp kilometer bred) är en s.k. barriärö, uppbyggd av sand. Öarna flyttar sig, men bastanta byggnader som t.ex. fyrtorn står kvar och hamnar till sist i havet.

– Det var vad som hände med den allra första Cape Hatteras-fyren från 1803, säger Patrick.

Det första tornet som byggdes i sandsten var alldeles för lågt för att kunna varna sjöfarare för det område av farliga rev som ligger utanför Cape Hatteras. The Diamond Shoals är ett av Atlantens mest ökända områden och bekant som "Graveyard of the Atlantic". Förutom den låga höjden var även den dåliga ljusstyrkan ett problem och 1853 bestämdes i Washington att tornet skulle byggas på med 20 m och förses med en första ordningens Fresnel-lins.

Men det ombyggda tornets historia blev kort. Efter inbördeskriget 1863-65 hade stranderosionen nått fyren och det nuvarande fyrtornet byggdes på då betydande avstånd från stranden.

– Kravet då och nu är att ljuset ska synas 20 miles (d.v.s. c:a 32 km) ut till havs, säger Patrick Gamman.

Men redan 1935 hade kustlinjen dramatiskt närmat sig även den nya fyren så pass mycket att US Coast Guard bestämde att bygga en tillfällig fyr som ersatte det stora tornet. Denna var i drift fram till 1950, då stranden återhämtat sig och den stora fyren kunde åter tas i drift. Men då tyvärr utan den fina Fresnel-linsen som bit för bit antingen stulits eller slagits sönder av oseriösa besökare.

– Man satte in moderna eldrivna strålkastare i stället, säger Gamman.

Under 1960-talet tilltog stranderosionen på nytt och år 1980 försvann de sista fundamentresterna av 1803 års torn

Ursprungligt läge på, då fyren byggdes, betydande avstånd från stranden.

Vår "ranger" Patrick Gamman visar strålkastarna som ersatte fyrlinsen.

i havet, tillsammans med de konstgjorda system av dyner som en gång byggts upp för att skydda den första fyren på Cape Hatteras.

– Här ute vinner naturen alltid, menar Patrick Gamman.

Vilka krafter är det då mer exakt som är problemet för fyrarna på Cape Hatteras? Jo, det är två potenta havsströmmar som möts i oceanen utanför. Den kalla Labradorströmmen och den milda Golfströmmen. Inte att leka med vare sig för de som vill bo på och använda stränderna i närheten eller för sjöfarande längs USA:s östkust.

– Sen 1500-talet har fler än 1000 skepp blivit vrak här ute, säger Patrick Gamman. Det senaste var kopian av det berömda brittiska 1700-talsskeppet HMS Bounty som gick under i samband med orkanen Sandy, den 29 oktober 2012. 14 ombordvarande räddades medan två omkom.

Även svenska fartyg har blivit offer för The Diamond Shoals och de "Yttre Bankarna". Ångaren Carl Gerhard av Trelleborg t.ex. som den 29 september 1929 rände upp på ett av de farliga sandreven strax utanför Hatteras-ön. Alla 21 ombordvarande kunde dock räddas, tack vare ett snabbt ingripande från den amerikanska sjöräddningen. Vraket av Carl Gerhard ligger delvis fortfarande kvar vid Kill Devil Hills på Hatteras-öns strand.

Sist men inte minst, ett av de mest berömda fartygen i amerikansk historia – HMS Monitor, det egendomliga men snabba och lättmanövrerade stridsfartyget, konstruerat av John Ericsson från Värmland och som i inbördeskriget – i slaget vid Hampton Roads 1862 – vann över sydstaternas pansarskepp Merrimack. Men Monitors öde beseglades

Man ser här tydligt erosionens påverkan.

redan senare samma år, under bogsering utanför Cape Hatteras råkade Ericssons fartyg ut för en storm som dränkte fartyget. 16 man omkom med Monitor.

– Ljuset från Cape Hatteras har inte kunnat rädda alla, konstaterar Patrick Gamman.

Ett tack till Outer Banks History Center i Manteo NC som ställt de äldre fotona till förfogande.

Fakta – Cape Hatteras

Läge: längst ut på Outer Banks i delstaten North Carolina på USA:s östkust

Första fyr: tänd 1803

Nuvarande fyr: byggd 1870, flyttad 1999.

Tornets höjd: 61 meter (USA:s högsta)

Avbemannad: 1937.

Öppet som sevärdhet sedan dess, ett av huvudnumren i Cape Hatteras National Seashore.

Öppet: 15-april – 10-oktober

Antal besökare: upp till 1600 per dag under säsongen.

Webb: www.nps.gov/caha

Vem är Svenska Fyrsällskapetets nye webmaster?

Jag heter Arne Svensson och bor med min familj i Göteborgs Södra Skärgård på en ö med endast båtförbindelse. Det vanligaste fordonet på vår ö är golfbil, som övertagit rollen som transportör efter flakmopeden. Själv har vi varken golfbil eller flakmoppe utan förlitar oss på cykel.

Jag har fyra barn, varav två har flyttat hemifrån. Då jag inte försöker lära mig allt om webprogrammering, paddlar jag gärna kajak, springer i skogen eller cyklar. Eftersom familjen gärna åker skidor, både på längden och tvären, brukar det bli en resa till de svenska fjällen varje vinter. Men denna vintern bytte vi ut skidresan mot, den länge efterlängtdade, drömresan till Nya Zeeland.

Jag är uppvuxen i Nynäshamn och har alltid haft ett intresse för teknik, natur och hav och för mig representerar fyror allt detta. Mitt intresse för fyror väcktes tidigt, både som ledljus till sjöss och som utkikspunkt från land.

Jag är oceanograf och har läst på Göteborgs Universitet. Oceanografi är "läran om havet" och oceanografer sysslar bland annat med miljöövervakning, varningstjänster, konsultuppdrag och forskning. Jag jobbar på SMHI:s lokalkontor i Göteborg. Där sysslar jag bland annat med den svenska marina miljöövervakningen och med oceanografiska tekniska system. Jag har också tagit fram och installerat meteorologiska och oceanografiska mätsystem på de svenska isbrytarna.

Jag har även jobbat mycket med datorer, programmering, underhåll och support. Det blir en rolig och intressant utmaning att lära mig allt om webbprogrammering, samt att förvalta och utveckla det arbete som Bertil Östling nu lämnar över till mig.

Arne Svensson

Efterlysning

Programkommitté Uppsala

Svenska Fyrsällskapet har för närvarande programkommittéer på Västkusten, Gotland, i Stockholm och Sydsverige. Medlemsförteckningen visar att det kan finnas underlag för att starta en programkommitté även i Uppsala / Uppland. Är du intresserad av att hålla i en sådan kan du höra av dig till Dan Thunman, tel 0708-248656 eller Esbjörn Hillberg, tel 031-972148.

Dan Thunman

Äntligen är Webbkamera-projektet på Holmögadd i hamn

Anders & Peter Wincent

Holmögadds nyuppförda vippfyr anno 1760.

Tredje gången gillt. P.g.a. isproblem vid två tidigare försök att nå ut till Gadden var det nu dags för ett tredje försök att korsa Kvarken.

I mitten av mars var jag och Peter på långtur med scooter, vi körde bil med släp till Norrfjärden därefter snöscooter vinterleden till Byviken sedan sydlig riktning ner till Mellangrundet och Gaddströmmen.

Väl framme upptäcker vi att strömmen ganska nyligen varit öppen. Vid 05 grundet är det en stor råk helt öppen. Vi kör österut upp till tvärs gråsjälstenarna för där ser det ut som det ligger ett bälte av äldre is i en båge mot Gadden. Sedan går vi till fots med 30 m lina mellan oss och med isborr och borrar oss över mot malhösarna c:a 800 m. Isen är tillräckligt tjock och fast så vi vänder och hämtar våra scooter och kör över till Malhösarna. Allt går fint. Äntligen känner vi kon-

takt med Holmögadds steniga strand. Sedan kör vi förbi Peters fiskebastu på Norrkajen och tar vägen vidare upp mot fyrplatsen 3 km syd.

Framme på fyrplatsen gör vi en översyn och allt ser mycket bra ut. Lite värme i lägenheten och det känns skönt att allt verkar vara i samma skick som vi lämnade det. En stor havsörn betraktar oss nyfiket från skyn ovan Gaddsnytan och ser lite fundersam ut. Ute vid Nordvalen c:a 6 km i sydost ligger 4 lastfartyg plus isbrytare i konvoj för att ta sig norrut genom isen.

Vi monterar webbkameran och riktar in den mot **Vippen Anno 1760**. Allt går bra och den fungerar direkt. Nu behövs bara att vi tankar över inloggningen till något enkelt som alla intresserade kan komma åt.

Efter en varm Bullens korv på Peters fiskebastu är vi tyvärr tvungna att dra oss

På hemvägen stannade vi till nedanför Berguddens fyr.

norrut mot Byviken. Vi kör västra sidan av själva Holmön så vi passerar Berguddens fyr som badar i vintersol trots de kalla vindarna och sedan ut på isen och vintervägen mot Norrfjärden.

Väl framme på parkeringen, just när jag skall köra upp scootern på släpen, smäller det till under den och det visar sig vara drivaxeln till mattan som totalhavererat. Det innebär att den blir totalt obrukbar och vi hade en väldig tur att detta ej hände tidigare på Gadden, då hade vi varit tvungna att bogsera på släde eller dyl.

Efter en mycket givande och bra utflykt i vår fina arkipelag Quarken och c:a 7,5 mil på scootern känns det ändå ganska skönt att sätta sig i bilen och återvända hem till Karlsborg.

Måndag 24 juni 2013

Avresa med M/S Hillskär med Peter Vincent som skeppare till Holmögadd. Transport av 1 st Utedass Modell Gadden special plus åkgräsklippare för placering

vid fyrplatsen, allt för att kunna höja servicegraden ytterligare något snäpp. Även detta finansieras inom projekt Vippfyr Anno 1760 "Tack Leader Urnära". Hans från Sjöfartsverket var också med för att justera webbkameran och vi kan nu glädja alla med att det är fullt möjligt att kolla på Vippen via

<http://gadden.holmsund.org>.

Vi är mycket tacksamma för proffsig hjälp från Sjöfartsverket och Hans.

Is så långt ögat når. En härlig vinterdag för en scootertur till Holmögadd.

Sätersholmens fyr i Vänern

Bo Malmberg

På Västra Långholmen i ögruppen Sätersholmarna utanför Karlstad ligger Sätersholmens f d fyr (nuvarande utseende).

Fyren var den fjärde som tillkom i Vänern för vägledning av sjöfarten in till Karlstads nya hamn och Skattkärr. Den första fyren byggdes 1838 varefter olika ombyggnader skedde. 1910 fick den gasdrift och 1937 togs den ur drift. Fyren hade då alltså varit i drift i precis 100 år. Den såldes därefter till Karlstads kommun och sedan 1950-talet har den utgjort en föreningslokal för Karlstads Sjöscoutkår.

Förutom fyrbostadshuset som sedan fyren släcktes saknat lanternin ingår en uthuslänga och en oljebod.

Under 1960- och 70-talet var intresset för scouting fortfarande stort och Västra Långholmen med fyrstugan användes ofta som lägerplats och andra aktiviteter. På senare år har medlemsantalet minskat inom scoutrörelsen i allmänhet och för scoutkårer med såväl

båtar som byggnader att underhålla har belastningen på såväl ledare, scouter och föreningstyrelse ökat.

Med syfte att dels kunna utgöra en resurs för att underhålla fyrstugan samt att vara ett forum för kontakter mellan tidigare scouter i sjöscoutkåren bildades **2007 Föreningen Fyrstugan**. Föreningen är en helt ideell organisation som sedan starten träffas den helg i augusti då Internationella Fyrdagen firas. Vid träffen varvas aktivt underhållsarbete med trevliga samkväm.

Bland de "projekt" som varit aktuella är bl.a. att återupprätta en signalmast som fans under 1960-70-talet. Likaså har ideer väckts om att bygga upp fyrens lanternin eller åtminstone något som liknar en sådan. För dessa projekt efterlyser vi tips och idéer var man skulle kunna få tag i delar till detta. Är det någon inom

Engelska Fyrsällskapetets 25 års födelsedag

Esbjörn Hillberg (medlemsnummer 10 i ALK)

25-årsfirandet i Hurst Castle för fyrsällskapet 'the Association of Lighthouse Keepers'.

Man kan nog säga att det var genom att vi bodde i England 1985-1996 som gjorde att jag fick idén att starta Svenska Fyrsällskapet. År 1993 började jag nämligen samla fyrböcker och fick därigenom en massa nya festliga bekanta i olika länder.

Några år tidigare, 1988, hade jag även försökt köpa en fyrplats (Ardnamurchan) belägen på den västligaste udde- den av Skottland, men det var en multimiljardär som bjöd över mig. Kanske var det därför som jag började samla på fyrböcker då de inte kostade lika mycket som fyrplatser.

En av mina engelska boksamlarvänner berättade att det fanns ett lite nationellt engelskt fyrsällskap så jag blev medlem våren 1995. I september 1995 åkte vi upp till Lowestoft och var på deras årsmöte. Det var max 15 deltagare men vilken här-

lig stämning. Namnet på deras fyrsällskap är the Association of Lighthouse Keepers, ALK www.alk.org.uk. Under detta möte fick jag den strålande idén att jag en gång skulle försöka starta ett svenskt nationellt fyrsällskap när jag hade flyttat hem till Sverige. Därför har ALK betytt en hel del för mig personligen och det var även de som bad Svenska Fyrsällskapet att vara med och starta den Internationella Fyrdagen för många år sedan.

Som medlem får man 4 gånger per år deras tidning Lamp samt inbjudningar till olika arrangemang och resor. Så tidigt i år kom ett mail att de skulle fira sin 25- åriga födelsedag den 13:e april med en stor middag på Keehaven Yacht Club belägen på sydkusten mellan Milford on Sea och Lymington innanför Isle of Wight med utsikt emot fyren Needles.

Tidigare samma dag skulle de också inviga del 2 av sitt nationella fyrmuseum beläget i Hurst Castle. Festligt tyckte jag och frågade Ulla om vi inte skulle åka över och hälsa på gamla vänner och hon tvekade inte en sekund. Jag mailade och frågade om det fanns plats för oss två och fick ett mycket trevligt svar att vi var varmt välkomna. De bad oss också att bli hedersgäster och frågade mig om jag kunde vara After Dinner Speaker (ett mycket hedrande uppdrag i England) och jag tackade naturligtvis ja.

Vi bokade ett vad som visade sig vara mycket mysigt hotell i Milford on Sea, flög över, hyrde en bil och körde ner till sydkusten. Kvällen innan träffades vi alla på en pub Lymington och vi fick många nya vänner.

Den stora dagen började med att vi under mycket blåsigt väder och regn bordade en båt som körde ut oss till Hurst Castle. Vädet har aldrig hindrat engelsmän och samtliga var mycket positiva, glada och blöta. Från bryggan var det en kort promenad upp till Hurst Castle som vi nog skulle kalla för en fästning vilken bland annat under kriget bevakade det västra inloppet in bakom Isle of Wight.

Där fanns ett krigsmuseum samt del 1 och den nya del 2 av ALKs fyrmuseum. Det fanns massor av saker att studera bl.a. att helt kök från en av deras "Rock Lighthouse", linser, reflektorer, olika fyrlampor, etc. Efter någon timme ropade de ut att invigningsceremonin skulle börja och att vi skulle samlas inomhus p.g.a. regnet. ALK:s ordförande, sekreterare och museiföreståndare höll tal. Man klippte av ett band framför ingången och förklarade museet öppnat. Därefter gick alla in i ett stort rum i fästningen där man bjöd på ett fantastiskt smörgåsbord med snittar,

te, vin, etc. Avslutningsvis avtäckte ALK sin invigningsstårta och jag fick den stora äran att säga några ord, börja skära upp den och inmundiga första biten. Efter denna lunch fortsatte vi att besöka andra delar av fästningen bl.a. fyren samt det till fyren hörande acetylengasverket. Så återfärd till fastlandet, snabbt upp till bilarna i regnet och tillbaka till vårt hotell.

På kvällen samlades alla på yachtklubben för födelsedagsmiddagen. Kvällen firades under mycket glada trevliga former. Jag lyckades hålla, vad som alla inklusive Ulla sa var, ett uppskattat roligt tal om ALK:s inflytande på Svenska Fysällskapet och om våra fyrupplevelser när vi bodde i England. Man hade ett lotteri och de vinster som delades ut var några 500 W glödlampor som hade monterats ner från Needles. Ulla vann en av vinsterna och hon fick också den stora äran att börja skära upp födelsedagsstårten. Artiga som engelsmän alltid är frågade de naturligtvis mig först om de fick lov att be Ulla utföra detta hedrande uppdrag!! Det hade man aldrig frågat en man i Sverige!

Tack Association of Lighthouse Keepers och alla engelska fyrvänner för två festliga glada dagar i regn och hård kuling.

Ulla Hillberg utför sitt hedersuppdrag att skära upp födelsedagsstårten.

Tidkulan i Göteborg

Navigation - Astronomi - Tidmätning

Föredrag av *Göran Sernbo* vid Svenska Fyrsällskapets möte i Göteborg 2013-04-09

Ett gulnat tidningsurklipp från GöteborgsPosten om Tidkulan fångade intresset och det kändes nödvändigt att få veta lite mer!

Tidkula?

Vi börjar för länge sedan.

Fyren på ön Faros

Fenicierna seglade i Medelhavet och hade kännedom om solens och stjärnornas läge på himlen. Tusen år före Kristus samlade de in observationer om solen, månen och stjärnorna och använde dessa data för navigering.

Alexander den Store erövrade bl.a. östra Medelhavsområdet, Persien och Egypten, han grundade Alexandria och byggde där en hamn med en kaj mellan ön Faros och fastlandet.

Han och hans efterträdare samlade i Alexandrias bibliotek allt man kom över av skrifter och tabeller bl.a. om astronomi och himlakroppar. Redan de gamla grekerna förstod vikten av att lära av andra och man ansåg att kunskap var ett sätt att visa sin storhet och makt.

På ön Faros byggdes nu världens största fyr.

Ett jordskalv lade allt i ruiner, det romerska riket föll så småningom samman och detta ledde till att biblioteket splittrades. Böckerna, tabellerna och traditionen med observationer spreds in mot Arabiska Halvön, mot Indien och kanske till Kina. De moriska erövrarna som kom

till Nordafrika och Spanien, till Cordoba förde med sig sina vetenskapliga traditioner och bibliotek.

På 1200-talet fördrevs de från Europa och efterlämnade sina samlingar.

Jorden var vid denna tiden rund men ansågs stå stilla i centrum för allt.

Galileo och Tycho Brahe är bara några av de som säkert hade god nytta av århundradens insamlade data. De fortsatte arbetet och världsuppfattningen ändrades. Jorden var rund och roterade nu runt solen med de andra planeterna.

Alla hörde talas om stor rikedom i Indien. *Alla* ville nu upptäcka världen, finna sjövägen till Indien och komma hem med guld.

Man måste kunna navigera säkert på de stora haven och sökte i astronomin efter navigationshjälpmedel.

Man visste att Jorden roterar ett varv på 24 timmar, att Polstjärnan finns i norr, nästan i alla fall, och att Solen står i söder och är som högst klockan 12 lokal tid. Stjärnornas höjd på himlen beror på var jag befinner mig. Nord-sydlig position, latitud, kunde man nu bestämma genom

Navigationsskolan i Göteborg i äldre tider och i nutid.

att mäta himlakroppars höjd över horisonten och jämföra med tabellvärden.

Öst-västlig position, longitud, kunde bestämmas genom att jämföra lokal tid med tiden vid en känd meridian. Lokal tid kan man mäta genom att observera när solen står som högst eller när solen står i söder, men för att få tiden på referensorten behövdes andra metoder.

Man utlöste en pristävlan: "Hur lösa longitudproblemet?"

John Harrison föreslog 1730 en metod med en noggrann kronometer och hade en kronometer klar 1735.

Jorden roterar 15 grader/timme och tidsskillnaden mellan lokal tid och referensortens tid multipliceras med 15 för att ge longituden. Kronometern visar tiden på referensorten (Greenwich) medan lokal tid hittas med solobservation.

Först 1761 gjordes en godkänd test-

resa till Västindien och åter. Med ett tidfel på fem sekunder fick Harrison halva prissumman som hade utlysts.

Om alla båtar hade en bra kronometer var mycket vunnet för säkrare navigation. Man måste nu kunna kalibrera och kontrollera sina tidmätare, man behövde ett världsomspännande nät av **Tidkuler**.

En gång om dygnet gav Tidkulan en tid som relaterade till tiden vid nollmeridianen, **Greenwich Mean Time**. I Europa oftast kl 12 GMT.

Tidkulan är en mast med en boll eller kula som sakta hissas och sedan släpps för att markera en viss tidpunkt. Med en tidkula kunde alla nu ställa sin kronometer.

Stockholm, Göteborg, Malmö och Karlskrona hade Tidkuler, men de fanns över hela världen.

Klipp från Göteborgs Posten

Tidkulan i närbild

Navigationsskolan på Kvarnberget i Göteborg togs i bruk 1862 och fick ett astronomiskt observatorium i det ena av sina två torn. Det andra tornet fick 1864 en Tidkula.

Navigationsskolan byggdes om runt 1915-1916 i nationalromantisk stil, mycket förändrades men inte den välkända tidkulan.

Tidkulans mast hade även ett signalsystem som angav vindstyrka och vindriktning, detta var på segelfartygens tid.

Telegrafin och radion gjorde dock tidkulorna överflödiga, men inte alla försvann. Traditionen levde kvar som maritimt minne.

Några andra städer med tidkolor finns i vår närhet. *Royal Observatory Greenwich finns naturligtvis och i Polen finns en vacker tidkula på fyren i Gdansk. Båda är naturliga turistmål och kan ses på nätet.*

Helsingörs hamn med tidkulan

Swinemünde, tidkulan på separat byggnad

Sänd oss snarast din e-post-adress tack

Vi har endast e-post-adresser till drygt en tredjedel av våra medlemmar och vi upptäcker då och då att flera av dessa adresser är felaktiga då man ändrar och glömmer att tala om sin nya adress. Det finns säkert också många som har en adress men aldrig uppgett den.

Blänket kommer alltid att vara vårt huvudsakliga medlemsmedia, men om vi har e-post-adresser till fler medlemmar kan vi kontakta er och påminna om aktiviteter, annonsera hastigt påkomna aktiviteter, etc. Vi önskar därför komplettera vårt medlemsregister och ber dig snarast sända ett mail med ditt namn och adressuppgifter till ulla@hillberg.com

Tack för din hjälp, Ulla

Fyrnytt

Snuggens fyr renoverad

I NY Teknik 2013:14 hade Fredrik Karlsson under rubriken "Föreningen räddar fyror" skrivit om Mariestads-fyrarnas renovering och då speciellt Snuggen.

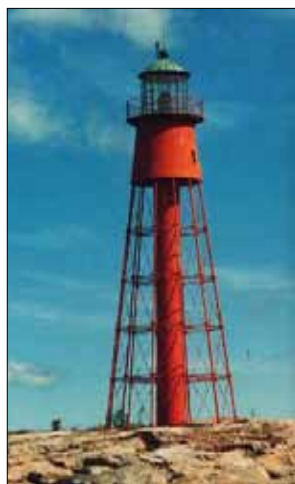
Mariestads fyrsällskap tog sig redan för ett par år sedan an Röskares fyr i Vänerens inlopp till Mariestad. Om detta har man tidigare kunnat läsa i Blänket.

Fyrsällskapet, som har 250 medlemmar, har nu även rustat upp Snuggens fyr. Fyren, som består av två våningar och står på en röd metallkonstruktion bredvid Kinnekullebanan, är nu slipad och målad.

Snuggen drevs med fotogen fram till 1955 då den automatiserades med elström och ett gasaggregat som reserv. Från 1992 enbart med elström.

Snuggens fyr har karaktären Oc W 5s.

Insänt av *Leif Elsby*

Huvudskär

I Dagens Nyheter 20130608 kunde man under rubriken "Förhandlingar om Huvudskär" läsa:

"Fortifikationsverket och Skärgårdsstiftelsen inleder förhandlingar om det framtida ägandet och förvaltningen av den anrika fyrplatsen Huvudskär i ytter-skärgården.

Sedan det stod klart att Huvudskär står på listan över mark som staten säljer för att försvaret inte längre behöver den har det funnits en stark oro för privatisering av den kulturhistoriskt värdefulla fyrmiljön. Lantmätare har till och med varit ute och mätt ut framtida tomter.

Protesterna mot den hotande privatiseringen har varit starka från många håll och nu skall Fortifikationsverket förhandla med Skärgårdsstiftelsen om

en försäljning av Huvudskär som gör att ön kommer att vara tillgänglig för allmänheten även i framtiden."

Insänt av *Leif Elsby*

Finns fyren i verkligheten?

Claes Ahlström (medl.nr 5347) har köpt denna tavla och undrar om fyren finns i verkligheten och vilken det i så fall är. Om du vet så kontakta Claes på tel. 044-240371 eller redaktionen. Självt tycker jag det ser ut som Pater Noster.

Redaktören

Klubbmärken, tröjor m.m.

Du kan köpa nedanstående klubbgrejor genom att sätta in pengarna på vårt PG konto nr 1968 420-8 samt skriva på talongen vad du önskar köpa. Innan du beställer tröjor var vänlig kontakta Ulla Hillberg 031-972148, email: ulla@hillberg.com för att reservera rätt storlek och modell. Portot inom Sverige är beräknat för endast ett exemplar per artikel. Kontakta oss därför om du beställer flera saker samtidigt för detta kan förändra portot både positivt och negativt.

Fyrhandbok, 320 sidor, 450 bilder, hård pärm, 116 svenska fyrar, pris inkl. porto om medlem 180:-, ej medlem 230:- (extra porto för: Europa 45:-, utom Europa 55:-)

Om fyrar-de Pharis, en översatt avhandling på latin från 1722, pris inkl. porto 90:- (extra porto: Europa 45:-, utom Europa 55:-)

Fyrhandbok + Om fyrar, båda böckerna, pris inkl. porto om medlem 210:-, ej medlem 260:- (extra porto Europa 105:-, utom Europa 135:-)

Fyrkortlek svenska fyrar, 52 + 3 kort, pris inkl. porto om medlem 40:-, ej medlem 50:- (extra porto: Europa 20:-, utom Europa 25:-)

Klubb nål i emalj med logo 35:- inkl. porto (extra porto utomlands 5:-)

Tygmärke broderat (6 cm högt) 35:- inkl. porto (extra porto utomlands 5:-)

Dekal självhäftande transparent vinyl (10x10 cm) med logo 15:- inkl. porto (extra porto utomlands 5:-)

Bokmärken av tjock papp, 6 olika med 2 fyrar på varje, 15:- inkl. porto för alla 6 (extra porto utomlands 5:-)

T-shirt vit, transfer logo vänster arm, dam- eller herrmodell, olika storlekar, 130:- inkl. porto (extra porto: Europa 25:-, utom Europa 35:-)

Piké-tröja, marinblå, broderad logo vänster arm, dam- eller herrmodell, olika storlekar, 240:- inkl. porto (extra porto: Europa 45:-, utom Europa 55:-)

Kejs, marinblå, broderad logo, 110:- inkl. porto (extra porto: Europa 20:-, utom Europa 25:-)

Hur blir jag medlem i Svenska Fyrsällskapet?

Vi vet att Blänket studeras av flera som inte är medlemmar i Fyrsällskapet. Många hör av sig för att fråga hur man blir medlem och om det är några speciella krav. Naturligtvis inte! Människor är intresserade av fyrar och Svenska Fyrsällskapet är en allmännyttig ideell förening som är öppen för alla.

Årsavgift (2013) för enskild medlem är 200:-, för företag 1000:- och för föreningar 250:-. Avgiften betalas in på PGkonto nr 1968 420-8. Uppge dina kontakt detaljer såsom adress, telefonnummer och email på talongen så att vi kan uppdatera vårt medlemsregister. Majoriteten av medlemmarna är enskilda personer intresserade av fyrar och fyrhistoria.

Som medlem får du vår mycket uppskattade tidning Blänket i färg fyra gånger per år. Tidningen är fylld med många intressanta illustrerade artiklar och nyheter om våra fyrar.

När du har betalt din medlemsavgift sänder vi dig ett välkomstbrev innehållande våra klisterdekal, det senaste numret av Blänket samt det senaste numret innehållande verksamhetsberättelse, medlemsmatrikel, etc.

Vi arrangerar årligen 25-30 föredrag samt kortare och längre fyrresor. Du är mycket välkommen som medlem och att delta i våra aktiviteter som du också kan läsa om på vår hemsida www.fyr.org.

Esbjörn Hillberg

Hur gör man för att få en artikel/notis publicerad i Blänket?

Jo, du kontaktar redaktören (kontaktuppgifterna står på omslagets insida) via brev, telefon eller mail. Manuskriften kan vara i elektronisk form eller handskrivna. Det gör inget om det finns stavfel eller att grammatiken haltar något. Det ordnar sig, huvudsaken är innehållet. **Artiklar i elektronisk form skall lämnas som icke lästa Word-filer. Eventuella bilder skickas separat antingen som papperskopior (som Du får tillbaka efter skanning) eller som jpg-filer.**

Innan Du skickar bildfiler är jag tacksam om Du tar kontakt med mig så att vi kan bestämma hur filerna skall levereras. Jag, som redaktör, bedömer antingen själv, eller tar i tveksamma fall hjälp av ordföranden, om artikeln skall publiceras eller ej. Då artikeln accepterats startar en ganska intensiv brev-/mailväxling till dess att vi båda är nöjda med resultatet. Det är väsentligt att aviserings- och manusstopp tiderna hålls. Tro det eller ej men varje tidning innebär flera månaders arbete innan den går i tryck.

Maria Elsby
Redaktör

Svenska Fyrsällskapet

Organisations nr: 802439-0216 Hemsida: www.fyr.org E-mail: esbjorn@hillberg.com
Fax: 031-970623 PGkonto nr: 1968 420-8 Nordea Bank Bic/Swift-code: NDEASESS
IBAN: SE92 9500 0099 6042 1968 4208

Styrelse

Ordf. Esbjörn Hillberg, Donsö Backe 16, 430 82 Donsö, tel. 031-972148
v.Ordf. Hans Rutberg, S:t Olofsgatan 50B, lgh 1503, 753 30 Uppsala, tel. 0705-824828
Skr. Dan Thunman, Malma Bergsväg 25, 756 45 Uppsala, tel. 018-303932
Kassör Ingrid Sernbo, Rörviksgatan 35, 421 65 Västra Frölunda, tel. 031-280955
Tommy Asplund, Mariebergsvägen 4, 136 68 Vendelsö, tel. 0731-807300
Mikael Engqvist, Norrgården 1, Västra Lagnö, 184 95 Ljusterö, tel. 08-5424 3454
Lennart von Post, Betesvägen 23, 871 53 Härnösand, tel. 0611-18790
Ulf Schloss, Alphyddevägen 8, lgh 1404, 131 35 Nacka, tel. 08-716 7492

Webmaster

Arne Svensson, Ekudden 7, 430 84 Styrso, tel. 031-775 7769
e-mail: arnsve@telia.com
(medhjälpare t.v.: Bertil Östling, Kärrgränd 5, 162 46 Vällingby,
tel. 08-761 6109, e-mail: bertil.oestling@gmail.com)

Blänket - Redaktion

Redaktör Maria Elsby, Terrassvägen 3, Stockevik, 451 78 Fiskebäckskil, tel 0523-22139
e-mail: maria.elsby@telia.com
Leif Elsby, Terrassvägen 3, Stockevik, 451 78 Fiskebäckskil, tel. 0523-22139

Programkommitté Stockholm

Sammank. Christer Nettelblad, Högbergsg. 83 lgh 1506, 118 54 Stockholm, tel 08-6421776
Tommy Asplund, Mariebergsvägen 4, 136 68 Vendelsö, tel. 0731-807300
Marianne Brus, Bjuröskaten 2471, 740 71 Öregrund, tel. 0173-36207
Ulla Ericson, Folkungagatan 104, lgh 1203, 116 30 Stockholm, tel. 08-640 1730
Annika Fransén, Bondegatan 7, lgh 1404, 116 32 Stockholm, tel. 08-694 9311
Ulf Schloss, Alphyddevägen 8, lgh 1404, 131 35 Nacka, tel. 08-716 7492
Erik Sundström, Box 40, 130 39 Sandhamn, tel. 08-5715 3453
Jan-Bertil Sölvén, Sägverksgatan 80, lgh 1001, 122 41 Enskede, tel. 08-722 7612
Rolf Wänn, Norruddsvägen 25, 137 94 Västerhaninge, tel. 08-5302 3810

Programkommitté Västkust

Sammank. Marie Tilosius, Båtsman Lustigs gata 32, 422 57 Hisings Backa, tel 031-526165
Ann Holmdahl, Höggeröd 305, 473 92 Henån, tel. 0304-39512
Göran Sernbo, Rörviksgatan 35, 421 65 Västra Frölunda, tel 031-280955
Anna-Maj Toresson, Östergårdsgatan 32, 442 52 Ytterby, tel. 0303-93941
Kurt Toresson, Östergårdsgatan 32, 442 52 Ytterby, tel. 0303-93941

Programkommitté Sydsverige

Sammank. Berny Perzon, Kornvägen 3, 274 61 Rydsgård, tel. 0411-44313
Weikko Alsterfalk, Ragnabovägen 61, 385 42 Bergkvara, tel. 0486-20016
Lennart Andersson, Granats väg 21, 231 79 Smygehamn, tel. 0410-29099
Björn Holgersson, Östra Torpvägen 10, 371 60 Lyckeby, tel. 0455-26960
Jens Jermmark, Vårvägen 15, 374 30 Karlshamn, tel. 0454-17685
Heléne Nicklasson, Krister Hornsgatan 12, 371 36 Karlskrona, tel. 0709-966827
Åke Persson, Box 14047, 200 24 Malmö, tel. 040-493256

Programkommitté Gotland

Sammank. Jan Ströberg, Skyttegatan 6, 621 41 Visby, tel. 0498-271523
Lars Flemström, Box 119, 623 21 Ljugarn, tel. 0498-493085
Gunnar Sillén, Storgatan 72, 624 48 Slite, tel. 0705-822422
Göran Storm, Lau Gumbalde 178, 623 62 Ljugarn, tel. 0498-491088
Eva Östman, Östergarn Bengts 150, 623 68 Katthammarsvik, tel. 0498-52010

Revisorer

Olle Gunnarsson, Rödeviksvägen 32, 434 92 Vallda, tel. 0300-28194
Rune Johansson, Ekhagegatan 7, lgh 1101, 441 44 Alingsås, tel. 0322-12495
Suppleant Marianne Plate, Snäckeskärsgatan 9, 421 57 Västra Frölunda, tel. 031-690567

Valberedning

Sammank. Jan-Bertil Sölvén, Sägverksgatan 80, lgh 1001, 122 41 Enskede, tel. 08-722 7612
Ulla Hillberg, Donsö Backe 16, 430 82 Donsö, tel. 031-972148
Marie Tilosius, Båtsman Lustigs gata 32, 422 57 Hisings Backa, tel. 031-526165
Rolf Wänn, Norrudsvägen 25, 137 94 Västerhaninge, tel. 08-5302 3810

Medlemsavgifter verksamhetsåret 2013

Enskild medlem bosatt i Sverige	200 kr
Ideell organisation i Sverige	250 kr
Företag/Myndighet i Sverige	1000 kr
Medlem bosatt inom Europa	270 SEK, 35 US\$, 25 £ el. EUR 30
Medlem bosatt utom Europa	300 SEK, 40 US\$, 30 £ el. EUR 35

Medlemsavgift för ny medlem inbetalas på PG konto nr 1968 420 - 8.

Medlemmar bosatta utomlands ombedes betala via IBAN: SE92 9500 0099 6042 1968 4208, Bic/Swift-code: NDEASESS eller sända sedlar i valfri valuta enligt ovan i ett kuvert till ordföranden och ej betala med check.

Medlemsavgift som betalas efter 1 oktober ett år gäller även för nästa år.

OBS! När du förnyar ditt medlemskap vill vi helst att du betalar din medlemsavgift på PG konto nr 40 07 14 - 2.

En spegling av Huvudskär
Foto: Kalle Åström